

**MATERIALS
OF THE XIII INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND
PRACTICAL CONFERENCE**

**CONDUCT OF MODERN SCIENCE -
2018**

November 30 - December 7 , 2018

Volume 8
Economic science

SHEFFIELD
SCIENCE AND EDUCATION LTD
2018

SCIENCE AND EDUCATION LTD

Registered in ENGLAND & WALES Registered Number: 08878342
OFFICE 1, VELOCITY TOWER, 10 ST. MARY'S GATE,
SHEFFIELD, S YORKSHIRE, ENGLAND, S1 4LR

Materials of the XIII International scientific and practical Conference
Conduct of modern science - 2018 , November 30 - December 7 , 2018
Economic science. : Sheffield. Science and education LTD -92 p.

Editor: Michael Wilson

Manager: William Jones

Technical worker: Daniel Brown

Date signed for printing ,

For students, research workers.

Price 3 euro

ISBN 978-966-8736-05-6

© Authors , 2018

© SCIENCE AND EDUCATION LTD, 2018

ECONOMIC SCIENCE

The economy of the enterprise

к.е.н., доц. Галан Л.В., маг., Кузнецова І. В.

Одеська національна академія зв'язку ім. О.С.Попова, м. Одеса

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ УКРАЇНИ

Втрата монопольного становища на ринку послуг поштового зв'язку, конкуренція, спричиняє втрату ПАТ «Укрпошта» частини ринку традиційних послуг, розширення кола дії ринкових механізмів ціноутворення на поштові послуги, що в свою чергу формує стимули для національного оператора поштового зв'язку до скорочення витрат та освоєння нових видів послуг, тому саме дана тема являється актуальною.

Розробка ідей стратегічного управління і його зв'язку з державним управлінням знайшла своє віддзеркалення в роботах вітчизняних і зарубіжних авторів: О. Князева, А. Міщенко, А. Наливайко, Т. Ткаченко, В. Пастухова, З. Шершньова, Стрік, Д. Шендел, К. Хаттен. та багатьох інших. Проте, в сучасних умовах завдання щодо висвітлення стратегічних напрямів розвитку оператора поштового зв'язку з урахуванням трансформаційних процесів економіки країни реалізоване не повністю та потребує додаткових досліджень.

Метою є теоретичне обґрунтування стратегічних напрямів розвитку ПАТ «Укрпошта» та розробка практичних рекомендацій щодо перспектив розвитку послуг підприємства поштового зв'язку.

Розглянувши ключові погляди науковців та управлінців визначено, що стратегія підприємства є встановленим набором напрямів діяльності (цілей і способів їх досягнення) для забезпечення максимально ефективного функціонування і розвитку підприємства за рахунок формування і раціонального використання його конкурентних переваг.

Проте, є ряд факторів, які необхідно враховувати при формуванні стратегії розвитку державного підприємства, зокрема, ПАТ «Укрпошта». Серед недоліків: залежність від загально-державних програм (стратегій) розвитку;

бюрократичні перепони, що гальмують процес прийняття управлінських рішень; наявність нормативних обмежень (законів, розпоряджень, наказів центральних органів виконавчої влади), які суттєво впливають на процес обґрунтування ціноутворення на ринку товарів та послуг; наявність певних нормативно закріплених соціальних зобов'язань (так зване, «соціальне навантаження»); державні підприємства значно більше страждають від перманентних політичних криз та політичної нестабільності. Перевагами визначено: можливість залучення коштів з державного бюджету для виконання завдань, визначених у стратегії; можливість на пільгових умовах замовляти послуги та товари інших державних підприємств, використовувати спільну логістику тощо; наявність значної матеріально-технічної бази.

Вивчення зарубіжного досвіду розвитку національних операторів поштового зв'язку дозволило встановити, що:

- в останні два десятиліття під впливом міжнародної економічної інтеграції стали очевидними тенденції лібералізації поштових систем, ліквідації державної монополії і формування нових взаємин між різними юридичними і фізичними учасниками внутрішнього і міжнародного поштового ринку. Створені необхідні передумови для конкуренції на даному ринку;

- характерною тенденцією розвитку поштових компаній, особливо країн Європейського Союзу, є вихід за межі національних ринків. Відбувається це двома основними шляхами: 1) утворення холдингів з поштових компаній двох чи більше країн; 2) придбання акцій логістичних та поштових компаній в інших країнах, що є прямим наслідком реорганізації національних операторів поштового зв'язку в акціонерні товариства з подальшою їх приватизацією.

- повна лібералізація пошти в ЄС, тобто скасування усіх привілеїв і монополій для національних поштових служб, практично завершена.

- світовий ринок поштово-банківських послуг характеризується високою місткістю і активно розвивається.

- поштові банки формують національні ринки роздрібних фінансових послуг.

В одних країнах пошта самостійно надає фінансові послуги і співпрацює з банками, виступаючи в ролі їх агента та надаючи послуги банків за певний відсоток. До таких країн можна віднести Італію, Швейцарію, донедавна Японію

та ін. В інших країнах поштово-банківські послуги надаються і контролюються не поштою, а спеціально створеним поштовим банком. Система поштових банків характерна для таких країн, як Німеччина, Англія, Нідерланди, Скандинавські країни.

На перспективу розвитку підприємства поштового зв'язку позитивно впливатимуть наступні рекомендації:

- розвиток фінансових послуг, тобто фінансові послуги є вагомою складовою фінансово-економічної результативності діяльності підприємства поштового зв'язку [1]. Запропонована концепція на основі французької моделі (розвиток фінансової служби пошти, що виконує банківські функції). Даний підхід розглядає реорганізацію діяльності оператора поштового зв'язку як бізнес-моделі з надання поштових і фінансових послуг для забезпечення стабільного становища оператора поштового зв'язку й розширення його діяльності на ринку фінансових послуг після отримання банківської ліцензії. Це сприятиме економічному зростанню державного підприємства та покращить сервіс та доступність для громадян. В контексті рекомендацій, варто відмітити ряд фінансових послуг, які необхідно розвивати більш інтенсивно і які почнуть приносити більші прибутки, серед них:

- розширення мережі міжнародних термінових переказів з країнами Європи; послуги з оплати податків та зборів; страхування, відкриття поточних, депозитних поштових рахунків, пенсійних рахунків, випуск платіжних карток.

- розвиток Інтернет-торгівлі (онлайн-маркетплейс на прикладі e-Bay), розробка PR-стратегії провідної ролі «Укрпошта» у розвитку сегменту E-Commerce в Україні.

- реформування поштової логістики з метою економії витрат на доставку й обробку поштових відправлень та скорочення часу на доставку відправлень. Основним інструментом оптимізації цих витрат вбачаємо в підборі оптимально ваговмісних авто на відповідних маршрутах та власне забезпечення «корисної ваги для доставки».

- підзвітність і прозорість, що є однією з конкурентних переваг компаній в сучасних умовах. Сучасні дослідження доводять, що більш прозорі компанії залучають увагу інвесторів і мають більш високу вартість, навпаки – низький рівень прозорості веде до зниженню вартості бізнесу [2].

- на сайті підприємства повинна міститися інформація щодо бізнес-цілей, стратегії розвитку та звіти щодо результатів їх досягнення. Обов'язковим є зворотній зв'язок зі споживачем послуг поштового зв'язку через анкетування у паперовому вигляді та електронному - на сайті «Укрпошта».

- прозоре і ефективне витрачання коштів. Підприємство повинно оприлюднювати цілі своєї діяльності, фінансову звітність, річні звіти, статут, інформацію про членів наглядової ради та керівників (у т. ч. про їхню винагороду), інформацію про операції з державними/місцевими бюджетами та організаціями.

- проведення незалежного аудиту фінансової звітності та оприлюднення його результатів.

- створення наглядової ради. Корпоратизація на сьогодні залишається найкращим комплексним рішенням, але вона займає тривалий час. Створення наглядової ради дозволить зекономити час, запроваджуючи основні елементи корпоративного управління вже зараз.

Таким чином, запорукою успішного розвитку підприємства буде збільшення обсягів наданих послуг, а також формування позитивного іміджу бренду ПАТ «Укрпошта» в майбутні перспективі.

Список використаних джерел

1. Князева О. А. Підхід щодо вибору варіанту розвитку підприємства поштового зв'язку на ринку фінансових послуг / О. А. Князева, О. С. Сергєєва // Збірник наукових праць. Економічні науки. Випуск 8. – Чернівці : Книги – XXI, 2012. – С. 56–64.
2. Investors on Risk. The Need for Transparency [Electronic resource] / Ernst & Young. – 2005. – Mode of access: <http://docplayer.net/5020592-Investors-on-risk-the-need-for-transparency-risk-let-s-talk.html>.

Ph.D. Balandina I. S., Biletskyi A. D., Kolodiazhna V. V., Pidhainyi I. A.

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

PROPERTY MANAGEMENT SYSTEM AND MANAGEMENT OF HOTEL ENTERPRISE EFFICIENCY

More and more hotels and other accommodation facilities every year start operating in Ukraine. Of course, every hotel business owner seeks the ways to optimize and improve the efficiency for his company managing, profits maximizing, customer loyalty gaining and strives to be better in a highly competitive environment.

The hotel enterprise managing effectiveness is the management and resources comparing that were spent on improving management. The concept of “management efficiency” includes three components: the economic effect (it is measured in cash or in kind), the socio-economic effect (it has a complex nature of the economic benefits and social stability combination, working conditions improvement, etc.), the social effect (the effect that under no circumstances can be converted into cash equivalent).

There are also many factors that influence (positively or negatively) the management efficiency level. From this, in order to positively change the effectiveness of management, one or more effects should be increased and the influence of the most important factors influenced.

A modern hotel is a complex system of functional units. The success of the hotel companies operation in the service sector market depends on the smooth functioning. Taking into account the current trends in hospitality and increasing competition, the need to ensure the efficiency and accuracy of the staff and the hotel complex in general is increasing. The solution of this problem may be due to the introduction of automated work of the hotel, or the introduction of a Property Management System (further – PMS).

In the course of the research, which compared placement with the Property Management System, and enterprises that do not have such software, it can be concluded that the efficiency of management in the accommodation facilities with the PMS has significantly increased.

The introduction of a Property Management System in Ukraine began in the mid-1990s. A typical Property Management System of accommodation facilities in its

structure combines the departments of the hotel, which are in operational interaction with each other. Physically all information is located on the central server of the hotel enterprise. In fact it is a database that combines the standard set of tables: number fund, clients, reserved numbers, accounts, reports, etc.

Thanks to this system, the hotel employee can control almost all hotel systems such as climate in the room, heating, and gas system. The system also helps to control the reserves of mini bars in the rooms and in the restaurant business (if any). In addition, the hotel has the opportunity to connect to Global Distribution Systems and the Internet. Along with this system allows to receive by staff information about the number of rooms, to quickly search for guests by name, display all the information about the guest and much more. The head of the hotel can follow the work of the staff. PMS allows to control the costs of energy, heat, gas, electricity. But the economic effect depends on the scale and load of the hotel, thus, if most of the rooms are free and in the mode of energy saving - savings will be 30 - 40%.

At present time, the availability of some PMS in accommodation facilities is in the Ukrainian standard for most of hotels with stars and without it. In Ukraine, there are more than 100 hotels using PMS, taking into account the network of hotels with a PMS that was developed individually. The most popular systems brands are "Parus", "Edelweiss", "Opera", "MS Fidelio" and other PMS.

Now the most of the hotels and accommodation facilities in Ukraine do not have PMS. This is because of owner's skepticism towards innovation or is not an economically viable investment. But most modern and new hotels and other accommodation facilities are highly likely to be equipped with PMS, as this is a great step towards meeting technical progress, optimizing hotel companies and integrating into the global hotel and tourism markets for providing accommodation services.

LITERATURE:

1. What is Hotel PMS? [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.oracle.com/industries/hospitality/what-is-hotel-pms.html>.
2. PMS – Property Management System [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.xotels.com/en/glossary/pms-property-management-system>.
3. The importance of a Property Management System in the Hotel industry.

[Electronic resource]. – Access mode: <https://prenoHQ.com/2017/08/30/the-importance-of-a-property-management-system-in-the-hotel-industry> .

4. Eichmann Ian. It all adds up: How your property management system directly impacts your hotel's operational efficiency [SABRE HOSPITALITY SOLUTIONS BLOG]. – Access mode: <http://www.sabrehospitality.com/resources/hotel-marketing-blogs/how-your-PMS-impacts-operational-efficiency> .

маг. Головань К.Д.

д.е.н. Петрашевська А.Д

д.е.н. Орлов В.М.

Одеська національна академія зв'язку ім. О.С.Попова

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОНОЇ КОМЕРЦІЇ

Однією з умов успішного економічного розвитку України є пошук і активне використання нових факторів економічного зростання, викликаних бурхливим технічним і соціально-економічним прогресом. Одним з таких факторів, є відносно нова технологія блокчейн.

Блокчейн - це структура даних, що дозволяє створювати цифровий реєстр транзакцій і ділитися ними всередині розподіленої мережі пристроїв. [1, с. 172]. Завдяки використанню криптографії, кожен учасник мережі управляє реєстром без централізованого адміністрування, все прозоро, ризики мінімальні, посередники відсутні.

На думку багатьох фахівців, дана система є досить перспективною з позиції подальшого розвитку і впровадження в повсякденне життя. Згідно з дослідженням 52% компаній розглядають або вже експериментують з блокчейном, що торкнеться кожен галузь, не тільки фінансову. Технологію блокчейн можна використовувати в роздрібній торгівлі, нерухомості, освіті, охороні здоров'я, інших державних сферах.

Незважаючи на динамічне зростання популярності блокчейн, невирішеними залишаються кілька проблем, пов'язаних з його використанням. По-перше, необхідність збереження даних всіх попередніх блоків в кожному наступному обумовлює підвищені вимоги до пам'яті пристроїв. По-друге, зі збільшенням обсягу записаної інформації зростає тривалість операцій. По-третє, технологію складно використовуватися в сферах діяльності, що вимагають нерозголошення конфіденційної інформації.

Проте безсумнівні переваги технології є [2]: відсутність контролю з боку одного державного органу, приватної організації або окремої особи; прозорість даних; попередження втрати інформації за рахунок математікокриптографічних методів; відсутність фальсифікацій внаслідок неможливості внесення змін до ланцюжок блоків.

Блокчейн не тільки дозволяє децентралізувати прийняття рішень і робить безпечними обмін даними в разі відсутності довіри між сторонами угоди, а й позбавляє проводитися операції від участі в них людини.

Найбільше значення блокчейн технологія має для підприємств електронної комерції. На основі блокчейна підприємства можуть підвищити ефективність своєї діяльності, оптимізувати функції бек-офісу, знизити ризики. Смарт-контракти додають динаміки ринку, тому що посилюють безпеку угод в блокчейне за рахунок перевірки додаткових даних. Блокчейн, в цілому, знижує ризики роботи з невідомими контрагентами, підвищує ліквідність коштів, об'єднує людей по всьому світу[3].

Слід зазначити, що на сьогоднішній день відношення фінансових і державних установ до нової технології неоднозначне. Так, уряди побоюються, що безконтрольні угоди полегшать життя нелегальним торговцям наркотиками, зброєю і людськими органами. До того ж це може привести до того, що банки, біржі та платіжні системи стануть непотрібними. Однак, слід зауважити що блокчейн не зможе повністю замінити ці установи, а лиш приведе до їх модифікації та покращення.

Таким чином, можна констатувати що перехід до блокчейну - справжній прорив в фінансових технологіях, який можна порівняти з переходом від телефонії до інтернет-зв'язку, оскільки саме ця технологія виявляється універсальним рішенням для бізнесу, який здійснює операції з великою кількістю учасників або ж з новими учасниками, які поки що не довіряють один одному[4, с. 129-133].

Блокчейн - дійсно революційний, принципово інший спосіб зберігання і передачі інформації по мережі, що має масу варіантів для практичного застосування. Але дана технологія має деякі ризики, і тому її впровадження вимагає ретельної підготовки і більш компетентного вивчення для конкретної галузі[5, с. 440-448].

По прогнозах більшості фахівців блокчейн-технології вже в недалекому майбутньому позбавлять світ від корупції, бюрократії, інтернет-шахраїв, нечесних виборів і невиконаних договірних зобов'язань. Варто сказати, що цей процес уже не можна зупинити - технологія все міцніше входить в наше повсякденне життя.

Література:

1. Трипкош В.А. Электронная цифровая подпись в деятельности предприятий и организаций. Учебное пособие / В.А. Трипкош, А.Г. Матвеев. – Оренбург: Издательский центр ОГАУ, 2012. – 172с.
2. Денис Кудерін Що таке технологія блокчейн і як вона працює [Електронний ресурс]. Режим доступу - <http://hiterbober.ru/web-technologies/tehnologiya-blokchejn.html>
3. Ріппа С.П. Блокчейн-технології: міфи і реальність // Innovations in science and education: challenges of our time. - Лондон: Международная академия наук и высшего образования, 2017. – ст. 49-52.
4. Сидоренко Е.Л. Кримінальне використання криптовалюта // Гуманітарні та соціально-економічні науки. - 2017. - № 3. - С. 129-133.
5. Васюков В.Ф. Розкрадання в сфері комп'ютерної інформації: деякі питання правового регулювання // Електронна валюта в світі сучасних правових і економічних викликів - М., 2016. - С. 440-448.

Logistics

э.ғ.к., А.Е. Муханова , э.ғ.м., Смагулова Ж.Б.

*Қорқыт ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университет, Қазақстан.
Қызылорда*

АУЫЛШАРУАШЫЛЫҒЫНДА ЛОГИСТИКАЛЫҚ ЖҮЙЕНІ ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Ауылшаруашылығындағы тауарлар қозғалысының логистикалық жүйесі – барлық жүйелерді тиімді құруды, тиімділікті арттыруға, жүйенің әрбір элементі бойынша тиімділік соммасын жоғарылатуға қызмет жасайды [1].

Логистика маркетинг практикасымен теориясына тікелей байланысты, мұнда тауарларды өндіру мен сату, сатып алушылардың төлем қабілеттілігін нақтылау, сатуды ынталандыру, баға саясаты, қызмет көрсету сфералары арқылы табыс табуға жол салады.

Ауылшаруашылығында бағаның диспаритет, сатып алу мүмкіндігінің төмендігі, аграрлық секторда логистика мен маркетингтік жүйені қолдануға зор мән берілді. Осыған байланысты, шел елдердің мәліметтері бойынша логистикалық әдістерді қолдану арқылы ауылшаруашылығында шығындар айналымын 20 %-ке, тауарлар қорын -30-70%-ке, уақыт шығындарын 30-50%ке дейін төмендетуге мүмкіндік бар екендігі дәлелденген. Мұндай жағдайда аграрлы секторды ресурстармен қамтамасыз ету жағдайы жоғары экономикалық тиімділікке жеткізеді. Бірақ объективті және субъективті жағдайларға байланысты логистика және маркетинг жүйелерін қолдану жеткіліксіз болып отыр [2].

Материалдар ағынын диагностикалау – бағыттар мен белгілерді оқыту, материалдар ағындарын басқару жағдайын бағалау және басқару жүйелерін дамытуда тиімді қызмет көрсету проблемаларын анықтау мен шешу жолдарын қарастырады.

Техникалық тұрғыдан диагностика проблемаларды анықтау, логистикалық жүйенің құрылымдық кесімді, ішкі және сыртқы ортаның әсері,

жана параметрлерінің өзгерісі, өндірістік-өткізу жүйесінің өзгерісі арқылы анықталады.

Диагностика – басқарушы жүйенің жағдайын оперативті талдау, материалдар ағымын реттеу және ұйымдастыру, шешім қабылдау, сонымен қатар логистикалық жүйені дамыту жөнінде мәліметтерді жоспарлауды қарастырады.

Талдау диагностикалық зерттеулердің бірінші кезеңі яғни, материалдар ағымын басқару жүйесін дамыту, әсер етуші факторларды анықтауды қажет етеді.

Диагностика келесі мақсаттарды шешуді қарастырады:

Материалды ағымдарды басқару жүйесінің жағдайын нақтылау, қажеттілік нормаларын белгілеу;

Логистикалық жүйедегі «Себеп-Салдар», «Тәуелділік», «Сан мен Сапа» элементтерінің әсерін анықтау;

Материал ағымдарын басқару жүйесіндегі келеңсіздіктерді жою және олардың себептерін айқындау;

Тиімді жүйені қалыптастыруда басқару шешімдерінің ықтималдылығын арттыру[3].

Материалдар ағынын диагностикалау процесі –мәселелерді анықтауды және оларды жетілдіру жолдарын қарастырады.

Бұл процестің негізгі кезеңдері:

Экспресс- диагностикалау және мәселелерді анықтау;

Мәселелерді анықтау және қалыптастыру;

Шешімдері бойынша варианттарды тандау;

Шешімдерді өткізу.

Экспресс-диагностикалау және мәселенің белгілерін анықтау.

Кез келген диагностикалық зерттеулердің бірінші этапы – мақсатты белгілеу, зерттеу объектісінің құрылымы мен шегін белгілеу яғни оған толық сипаттама беру қажет. Бұл үшін материал ағындарын басқару жүйесіне талдау жасау керек. Экспресс –диагностикалау және мәселенің белгілерін анықтау келесі топтарға бөлінеді:

Ашықтық – логистикалық жүйенің сыртқы ортамен байланысын білдіреді, сыртқы ортаның мәселелері мен мүмкіндіктерін шешуді қарастырады;

Оқшаулық- кәсіпорынның бөлімдер арасындағы материал ағындарын басқару қызметі мен мақсатын бөлуді қарастырады.

Тұрақтылық- логистикалық жүйені қолдануда оның жағдайы мен өзгерісін бейімделу тетіктерінің талаптарына сәйкес сипаттайды.

Құрылымдық сипаты- логистика ағындарын басқару жүйесінде оның деңгейінің күрделілігін, формализациялау және орталықтандыруды қарастырады.

Құрылымдық түріне байланысты – материалдар ағынын басқару жүйесін бағалауда сызықтық және функционалдық құрылымдар бойынша анықтау қажет[4].

Талдау белгілері бойынша мәселелерді екі бағытта қарастырады:

1. Материалдар ағымын басқару жүйесін құруда басқаруды ұйымдастыру, өндірістік тапсырыстардың орындалу мерзімін белгілеу, өндірісті материалдармен қамтамасыз ету, запастарды басқару, дайын өнімдерді жеткізуді қарастырады.

2. Басқару цикл бойынша ұйымдастыру, жоспарлау, реттеу және бақылау, әрекеттің үйлестілігін сипаттайды.

Диагностикалық талдауда ABC талдау жүйесі тиімді әдістердің бірі болып табылады. ABC талдау келесі жағдайларды қарастырады:

- қызмет көрсетуде ең байыпты бағыттарын нақтылау;
- жұмыс түрлері бойынша шығындарды азайту, іскерлік белсенділік бағытында экономикалық тиімділікті арттыру көздейді.

ABC талдау жүргізу үшін:

- Әрбір жеке материал бойынша баға белгілеу;
- Материалдар бойынша шығындарды азайту;
- Запастардың жалпы көлеміндегі жеке үлесін анықтау және А,В, және С топтарға бөлу;
- Жеке тауарлар бойынша сұраныстың вариация коэффициентін есептеу;
- Материалдардың әрбір түрлері бойынша жылдық айналымды есептеу;

ABC талдауы логистикада запастар көлемін азайтуға, табысты арттыруға бағытталады.

ABC талдау идеясы бірінғай өнім түрлеріне бағытталады. Өнімдердің ассортименттері көп болған жағдайда осы өнімдердің ең тиімдісін анықтайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. **Моисеева Н.К. Экономические основы логистики: Учебник.** — М.: ИНФРА-М, 2008. - 528 с.

2. **Радионо́в А.Р., Радионо́в Р.А. Логистика: нормирование сбытовых запасов и оборотных средств предприятия: учеб. пособие.** — М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. — 416 с. (

3. **Тулембаева А.Н. Логистика. Учебное пособие на казахском языке.** Алматы: Қазақ университеті, 2004

4. **Просветов Г.И. Математические методы в логистике: задачи и решения: Учебно-практ. пос.-Москва.-2008.**

Agricultural economics

Э.Ғ.К., аға оқытушы Әбілқасым А.Б., магистрант Пернебеков А.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АУЫЛШАРУАШЫЛЫҒЫ САЛАСЫНЫҢ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан экономикасында ауыл шаруашылығына негізгі роль берілгенімен, аграрлық сектордың бәсекегеқабилеттігін арттыру үшін атқарылып жатқан жұмыстарға қарамастан, экономиканың осы саласында шешімі табылмаған мәселелер әлі де аз емес екенін атап өткен жөн.

Біріншіден, ауыл шаруашылығы өндірісін сақтандыру. Экономиканың басқа салаларына қарағанда, ауыл шаруашылығы ауа-райының қолайсыз жағдайларына, стихиялық жағдайларға байланысты жоғары тәуекелге жақынырақ. Осыған байланысты ерекше назарды елдің ауылшаруашылығы саласындағы табыстарды сақтандырудың тұрақты-қызмет етуші жүйесін қалыптастыруға аудару қажет, бұл ауылшаруашылығының тұрақты негізін қалыптастыратын тиімді механизмдердің бірі болып табылады.

Екіншіден, ауыл шаруашылығы өндірісін субсидиялау саясаты. Қазіргі уақытта мемлекет аграрлық саланы дамыту үшін субсидия түрінде мол қаржыны жұмсауда, бірақ бұл саясаттың жеткілікті деңгейде тиімді жүргізілуін бағалау ерте. Өкінішке орай, мемлекеттік қаражат барлық уақытта рациональды және мақсаты бойынша жұмсалына бермейді. Елбасы үнемі өзінің сөзінде айтып жүргендей «субсидияларды бізге қажетті, сұраныс туындататын ауылшаруашылығы өнімдерін өсірумен айналысатын, ауыл шаруашылығы саласына озық технологияларды ендіруші тауар өндірушілер алуы қажет». Мемлекеттен субсидия алушы кәсіпкер өзінің өндірісін жаңғыртпайды, өнім өндіру көлемін арттырумен айналыспайды, жаңа жерлерді игермейді.

Бұдан басқада мәселе бар- мемлекет пен кәсіпкер арасындағы заңсыз делдалдық, көп жағдайларда мемлекетпен жоспарланған қолдауды соңына дейін жеткізуге мүмкіндік бермейтінде жағдайлар кездесіп жатады.

Ауыл шаруашылығы Министрлігінің ұсынысы бойынша біріншіден, агроөнеркәсіптік кешенді субсидиялау тетіктерін табысты іске асыру үшін

«Агробизнес-2020» бағдарламасының толық көлемде қаржыландырылуын қамтамасыз ету қажет. ЕАЭО пен ДСҰ-ның бірыңғай нарығын құру да осыны қажет етеді, онда қатысушы елдердің ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілері әр түрлі мемлекеттік қолдау көлемдері жағдайында нарыққа қол жеткізу үшін бірдей шарттарға ие болады.

Қалыптасып отырған жағдай себептерінің бірі «Агробизнес-2020» бағдарламасының құралдарын жеткіліксіз қаржыландыру болып табылады. Мысалы, 2013 жылы жеткіліксіз қаржыландыру көлемі 26 млрд. теңгені (14,13%), 2014 жылы 110 млрд. теңгені (35,4%), 2015 жылы 115 млрд. теңгені (34,4%), 2016 жылы 127 млрд. теңгені (36,8%), 2017 жылы 175,0 млрд. теңгені (45,7%) құрайды. Нәтижесінде, салаға жұмсалынған инвестициялар көлемі салыстырмалы түрде төмен болды.

Әрине, 2018 жылы еліміздің аграрлық саласын қолдауға бөлінген инвестиция 253 млрд теңгеге өсті, бұл жақсы көрсеткіш. Ол 2017 жылмын салыстырғанда 51 пайызға көп. Нәтижесінде ел экономикасына тартылған барлық инвестициялардың ішінде ауыл шаруашылығының үлесі 3,3 пайызға өскен.

Ал өндіріс 5,5 пайызға көбейген. Дейтұрғанмен, сарапшылардың пайымдауынша, инвестицияның мұндай жылдам өсімі шаруалардың да өз кәсіптерін дамытуға қосқан үлесінің арқасында болып отыр. 2017 жылы шаруалардың өздері қосқан салым мөлшері 53 млрд теңгені құрады. Бірақ, аграрлық сала кәсіпорындарының қарыз қаражаттарына тәуелділігі артқан. Егерде, инвестициядағы банктік несиелер мен қарыздың үлесі 2016 жылы 18% болса, өткен жылы 25% дейін артқан. Бір жыл ішінде алынған қарыз көлемі 33 млрд теңге, негізінен соңғы екі жылда ең көп мөлшерде несие алған «ҚазАгро» холдингі (45%).

Үшіншіден, шаруа қожалықтары мен фермерлік шаруашылықтарды ірілендіру. Қазақстан Кеден Одағына кірген соң шағын және орта тауар өндірушілер арасында бәсеке күшейді. Субсидиялау бағдарламалары арқылы аграрлық саланы қолдау әсерлі нәтиже бере қойған жоқ. Отандық салаларды индустриализациялаусыз мәселелерді шешуге және қандайда бір қабылданған мемлекеттік бағдарламаларды жүзеге асыруға сеніп қажеті жоқ. Бұл мәселелерді дереу шешу қажет, себебі ДСҰ мүше болған біздің мемлекетіміздің отандық өндірушілері үшін жағдай қиынға соғады.

Ауылдық кооперативтерді қалыптастыру көптеген мәселелердің шешімін табуға көмектесер еді. Тек бірігу арқылы ғана аграршылар егіс айналымын сақтай алады, озық технологияларды, техниканы, тыңайтқыштарды немесе тұқымды көтерме бағаман сатып ала алады, субсидиялар алып, мемлекеттік сатып алулар үшін лот қалыптастырып, қайта өңдеуді жолға қойып, ең бастысы — өнімді пайдамен өткізеді. Шағын шаруа қожалықтарын ірілендіру процесі бірінші жыл жүргізіліп отырған жоқ, бірақ, нәтиже туралы айтуға әлі ерте. Жағдайдың қиындығы бірі біріне қарама-қарсы заңдардан тұратын нақты құқықтық механизмдердің жоқтығымен байланысты.

Демек, осы құжаттардағы кемшіліктер себебінен, кооперация қызметтерінің айқын еместігінен шаруалар мен фермерлер ұсақ болсада өздерінің меншігін-жерін жоғалтудан қорқады. Ұсақ, тіпті орта шаруалар мен фермерлер қаржылық ресурстардың жоқтығынан өзінің өндірісін дамытуға жана технологияларды енгізу мүмкіндігі жоқ. Көптеген шаруашылықтардың егістік алаңы 500 гектарды да құрамайды, осыған байланысты олар жаңа түгілі, ұсталынған техниканы да сатып алмайды.

Нәтижесінде меншік иелері өздерінің өнімдерін сатып алушыларға төмен бағамен сатуға мәжбүр болады. Осы жүйені түбегейлі өзгерту үшін ауылшаруашылық кооперативтерін құру көзделіп отыр, нарықтың барлық субъектілерінде (ірі компаниялар мен ұсақ өндірушілер) даму үшін тең жағдайлар мен жеке, бірлескен және мемлекеттік кірісті арттырудың мүмкіндіктері болады. Өндірістік кооперативтерді құру мен жұмыс істеуі кезіндегі маңызды жәйттің бірі болып ауыл шаруашылығы мамандарының қызметін ынталандыру қызметі табылады. Мысалы, кооперативтің әрбір мүшесі жылдың соңында не ірі ауқымдағы мемлекеттік мерекелерге сәйкес жер үшін дивидендтердегі өз үлесін, мүлкін (мал, техника) алуы тиіс. [1]

Төртінші, жоғары білікті мамандардың жетіспеушілігі. Ауыл шаруашылық өнеркәсібінің тиімді жүйесін қалыптастырудың маңызды шарты болып техникалық, агрохимиялық, экономикалық салалардағы білімі және дағдылары бар білікті еңбек ресурстары – қызметкерлердің болуы табылады. Адами фактор ауыл шаруашылығы саласын жақсарту мен қамтамасыз етудің негізі ретінде болады, жоғары білікті мамандардың жетіспеушілігі қолданыстағы мемлекеттік аграрлық саясаттың бүкіл процессін баяулатады. Қазақстанда бұл көбіне автоматтандыру және өндірісті жаңғыртумен

байланысты емес, жабылатын өндіріс есебінен аграрлық еңбектің беделінің төмендеуімен және төмен жалақымен негізделген.

Жас мамандардың ауылдық жерлерде ауқымды бекітілуі үшін ел басшылығымен 2009 жылдан бері «Дипломмен ауылға!» жобасы жүзеге асырылуда. Мемлекет тарапынан көрсетіліп отырған елеулі әлеуметтік қолдауға қарамастан, ресми статистикалық деректер ауыл шаруашылығында жастардың жұмыспен қамтылуының кері көрінісін көрсетеді. Осыдан еңбек ресурстары не бірте-бірте қызметтің басқа саласына ауысуда, не жұмыссыз деп болжауға болады. Олардың жас мамандардың ауыл шаруашылығында жұмыс істеуге ынтасының болмауы өзге мәселені тудырады – «кадрлардың қартаюы».

Қаралып отырған мәселеде бөлек сұрақ бұл ескі стандарттарға, ескірген білім мен оқу-әдістемелік құралдарға негізделген еліміздің жоғары оқу орындарындағы оқыту мәселесі, соның нәтижесінде кәсіби кадрларды дайындаудың әлсіздігі байқалады. Ауыл шаруашылығына білікті кадрларды тарту процесіне теріс әсерін тигізетін жағдай ауылдағы тіршілік жағдайынан туындайды.

Көптеген жас мамандар үшін келісеп бермейтін шарттар келесілерден көрінеді: біріншіден ауылдық жерлерде балабақшалардың, әлеуметтік-мәдени, коммуналдық-тұрмыстық мекемелердің жетіспеушілігі, екіншіден, өз қызметін жалғастырушы мекемелер қызметтерінің сапасының нашарлауы. Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарында жоғары білікті мамандардың тапшылығы мәселесін жүйелі түрде шешу үшін бастапқыда мемлекеттің экономикасының басты салаларының бірі – ауыл шаруашылығына деген өскелең ұрпақтың елеусіз қарым-қатынасын идеологиялық негізде өзгерту қажет. Мамандықты асқан жауапкершілікпен дұрыс таңдай білу қажет, бір жағынан грант негізінде білім алу үшін жастар агротехникалық ЖОО оқуға түседі, ал диплом алған соң өзінің мамандығы бойынша жұмысқа орналаспайды, барлығы қалада жұмыс істегісі келеді. Кәсіптік жолды таңдау әсіресе, ауыл шаруашылығы саласында саналы және жоспарланған болуы тиіс.

Жаһандану жағдайында, жаңа ақпараттық технологиялардың енгізілуімен, бәсекелестіктің өсуімен осы уақытта дүниеге келген ұрпақта өзгереді – олар өзгермелі жағдайларға бейімделуімен, жылдам дамуымен шығармашылық ақылымен дербес ерекшеленеді. Дәл осы тұрғыдан кадрларды даярлау жүйесін жақсартуға әрекет ету қарастырылады – одан әрі ауыл

шаруашылығы жоғары оқу орындарына оқуға түсуі үшін оқушыларды арнайы іріктеу арқылы қабылдайтын ауылдық мектептерде мамандандырылған агросыныптарды құру, яғни оқуы аяқталғаннан кейін олар өз қызметін АӨК жүйесінде жалғастыра алар еді.

Басқа да салалардағыдай, ауыл шаруашылығы саласында да АӨК кәсіпорындарымен жоғары оқу орындарының интеграциялануы күшейтілген қарқынмен жүруі тиіс, яғни кәсіпорындар жұмысқа қабылданатын мамандарға өздерінің талаптары мен шарттарын қоюы тиіс. Ал жоғары оқу орындары, сонымен қатар, АӨК кәсіпорындарымен тұрақты байланыс орнатуы керек, болашақ жұмыс берушіден шәкіртақы алу есебінен тағылымдама, тәжірибе өту мүмкіндігі көзделген мақсатты мамандар даярлау шарттар жасауы керек, бір сөзбен айтқанда болашақ мамандардың білімі мен дағдыларын жетілдіру үшін мүмкіндіктер құру.

Ескірген білім беру бағдарламасы негізінде оқыту, оқытудың инновациялық әдістері мен технологияларының жетіспеушілігінен кәсіби кадрларды даярлаудың әлсіздігі сәйкесті инвестициялардың көмегімен өз шешімін табуы керек, аграрлық ғылымға инвестициялар ауыл шаруашылығына тартылатын тікелеі инвестициялардан әлдеқайда тиімді. Осы жағдай бойынша, яғни технологиялық жаңғырту сұрақтары бойынша сапалы серпіліс талап етіледі – отандық аграрлық зерттеулердің жоғары дамыған жүйесінің дамынуына сүбелі үлес қосу керек, сондай ақ, олардың жүзеге асырылуына мониторинг пен бақылау қажет. [2]

Бесінші, азық-түлік қауіпсіздігі. Жоғарыда атлған мәселелерден басқа, қазіргі уақытта азық-түлік қауіпсіздігіне де талап күшейіп отыр. Ауылшаруашылық өндірісі елдің экономикасы мен азық-түлік қауіпсіздігі және адамдардың қажеттілігін қамтамасыз етуде үлкен рөл атқарады. [3]

Қазақстанның агроөнеркәсіптік кешенінің тиімді жұмыс жасауы елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін, халықтың өмір сүру деңгейін арттыру барысындағы өзекті мәселе болып табылады. Экологиялық таза тамақ өнімдерін өндіру мен тұтыну қажеттілігі тауардың осы түріне деген сұранысқа байланысты, денсаулықтың жалпы ұлттық құндылық екенін қоғамның сезінуі, сонымен қатар адамдардың өз денсаулығының бағасын түсінуімен байланысты. Экологиялық таза тамақ өнімдерін өндіру мен тұтынудың басты мақсаттары- халықтың денсаулығын, иммунитетін жақсарту, орташа өмір сүру мерзімін

ұзарту, сәбилер мен балалар өлімін азайту. Экологиялық таза өнім өндірісі табиғи ресурстардың жағдайымен, технологиялық үрдістердің деңгейімен, өндірісте қолданылатын заттардың сапасымен, олардың қоршаған ортаға әсерімен қалыптасады. Оларды басқару және жоғары сапалы өнім өндірісінің үрдісін экономикалық реттеу үшін жоғары мамандандырылған білім, мәліметтердің кең базасы, қамтамасыз ету мен бақылаудың сәйкес қызметтерінің болуы қажет. [4]

Қолданылған әдебиеттер:

1. В Казахстане наблюдается дефицит специалистов / <http://24.kz>. 26.09.2014.
2. P.Chanda, S. Sirohib. Sectoral Priorities for Sustainable Livestock Development in Rajasthan: Lessons from Total Factor Productivity // Growth Agricultural Economics Research Review Vol. 28 (Conference Number) 2015 pp 81-92
3. T.Long, W.Yao 2 Complexity Study of Technical Innovation in Circular Agriculture// Management & Engineering 10 (2013) 1838-5745 <http://search.proquest.com/openview/3bea89f19bc566df8f0dd716c0795c83/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2028702>
4. Калиева Д.А. Государственная политика поддержки продовольственного рынка в Республике Казахстан // Analytic – 2012. – № 6. – Б. 27-29.

к.э.н., доцент Қалықұлов Қ.М., магистр Пернебеков А.

МОНИТОРИНГ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА В АПК РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Развитие аграрного сектора в Казахстане является одной из важнейших стратегических задач. Так, в Послании народу Казахстана «Казахстан-2050: Новый политический курс состоявшегося государства» Глава государства особо обращает внимание на модернизацию агропромышленного комплекса в условиях растущего глобального спроса на сельхозпродукцию [2].

Для устойчивого и динамичного развития агропромышленного комплекса, политика развития отрасли, будет скорректирована с акцентом на меры «зеленой корзины» в рамках ВТО, приняты меры по развитию сельхозкооперации, внедрению новых стандартов и технических регламентов.

В целях повышения эффективности инструментов субсидирования были внедрены с 2017 года, новые подходы по переходу от прямых мер по субсидированию цены продукции и стоимости ресурсов на субсидирование выпуска конечной сельхозпродукции.

Обеспечена замена прямого субсидирования зерноперерабатывающих и хлебопекарных предприятий адресной социальной помощью социально-уязвимых слоев населения в целях обеспечения рыночного ценообразования стоимости хлеба и повышения его качества.

Для улучшения платежеспособности малого бизнеса в АПК, снижения кредитной нагрузки и минимизации рисков банкротства субъектов малого бизнеса в АПК имеется возможность принимать единовременные меры финансового оздоровления путем реструктуризации, рефинансирования, а также финансирования субъектов агропромышленного комплекса на погашение имеющихся задолженностей [4].

Предусматривается увеличение объемов господдержки АПК в 4,5 раза, что позволит привлечь в отрасль около 70,0 млрд. долларов США частных средств. В 2018 году объем субсидий на развитие отрасли составил почти 1,0

млрд. долл. США (176,8 млрд. тенге), что в 2 раза больше чем в 2016 году (88,7 млрд. тенге).

Таким образом, развитие малого бизнеса в аграрном секторе экономики в значительной степени позволит смягчить влияние негативных внешних факторов мирового экономического кризиса на предприятия и организации агропромышленного комплекса и позволит создать объективную основу продовольственной безопасности, что является основной задачей государственной политики страны.

В настоящий период времени в Казахстане осуществляется существенная работа, имеются определённые научные разработки и публикации в области развития малого бизнеса в агропромышленном комплексе.

Поданы 165 заявок на охранные документы, опубликовано 918 научных статей, издано 91 книг и рекомендаций.

На государственное сортоиспытание переданы 110 сортов и гибридов сельскохозяйственных культур: 22 зерновых, 11 зернофуражных, 4 зернобобовых, 4 крупяных, 10 масличных, 22 овоще-бахчевых и картофеля, 22 – кормовых культур, 1 сорт кукурузы, 1 гибрид кукурузы и 5 сортов сорго, 2 сахарной свеклы, 1 сорт хлопчатника, 1 сорт риса и 4 сорта плодово-ягодных культур.

Разработана 51 рекомендация по технологиям: из них 30 рекомендаций - в области земледелия, растениеводства, защиты и карантина растений, 9 - в области водного хозяйства и плодородия почв, 12 - в области лесного хозяйства. В связи с тем, что ежегодно требуются рекомендации по проведению весенне-полевых работ в регионах, разработаны и направлены в регионы рекомендации.

Создано 11 наименований лечебных препаратов и вакцин для животноводства. Разработано 9 технических документаций, в том числе на опытные образцы сельскохозяйственной техники.

Благодаря динамичному развитию аграрной науки, в т.ч. разработке генно-модифицированных культур, Казахстан станет одним из крупных региональных экспортеров продукции сельского хозяйства.

Основной задачей сельского хозяйства на среднесрочную перспективу остается обеспечение эффективного производства сельскохозяйственной

продукции в объемах, достаточных для внутреннего рынка и формирования экспортных ресурсов, с целью занятия ведущих позиций на внешних рынках.

В условиях усиления конкуренции в связи с вступлением Казахстана в ЕАЭС и ВТО 2017 год будет не менее сложным, чем 2016.

В этой связи будет активно продолжено улучшение инвестиционного климата в отрасли.

Достижение поставленных задач предусматривается решить в рамках программы «Агробизнес-2020», направленной на создание условий для повышения конкурентоспособности субъектов АПК Республики Казахстан.

Кроме того, будет продолжено глобальное реформирование системы субсидирования АПК с дальнейшей автоматизацией процесса субсидирования.

Данная реформа позволит способствовать стимулированию сельхозпроизводителей повышать эффективность своего производства и работать на долгосрочную перспективу, модернизации оборудования, росту производительности труда.

Помимо этого, планируется совершенствование законодательства в области страхования в растениеводстве, а также внедрение страхования в животноводстве, с учетом опыта зарубежных стран.

Предполагается внести изменения в законодательство в области зерна, предусматривающие внедрение электронного реестра зерновых расписок, что позволит повысить доверие и инвестиционную привлекательность зерновой расписки.

Есть необходимость совершенствовать тарифную политику на воду, путем установления рыночных тарифов, направленных на реконструкцию, модернизацию и восстановление водохозяйственных систем и сооружений, а также восстановление орошаемых земель.

Реализация предлагаемых мер в результате позволит обеспечить повышение конкурентоспособности отечественного АПК.

Переходя к заключению, следует подытожить, что сельское хозяйство – это та исключительная отрасль экономики, которая была, есть и будет главным видом деятельности человека, вне зависимости от стремительного развития урбанизации, отраслей промышленности или инновационных технологий. В целом, есть объективная вероятность того, что сельскохозяйственный сектор в

Казахстане станет предвестником экономического роста страны, однако по проведению вышеизложенного анализа были выявлены актуальные проблемы, противоречащие динамичному сдвигу развития сельского хозяйства – проблема системы страхования сельхозтоваропроизводства, непродуманная политика государственной поддержки, вопрос о формировании производственных кооперативов, нехватка квалифицированных специалистов и др. Все эти вопросы стоят перед руководством страны и многие из них уже решаются, но их осуществление имеет специфику затяжного характера по причине несовершенства правовых механизмов, а также психологической неподготовленности самих людей.

В ходе наблюдения было также установлено, что многие трудности аграрной отрасли должны разрешиться благодаря усилиям и конструктивному диалогу заинтересованных сторон, однако опорным двигателем всей системы сельского хозяйства и процессов, происходящие в ней является государство, его концентрированное внимание и сильная поддержка. Пока же, только финансовая помощь не сможет изменить всю ситуацию, поскольку проблемы менеджмента посредством должной информационной политики, вопросы реализации стратегии сельскохозяйственного развития и структурных реформ до сих пор остаются на повестке дня государственной политики в области сельского хозяйства. В свете вступления Казахстана в ВТО все эти проблемы могут свести на нет сельскохозяйственную отрасль, соответственно государственные меры должны отличаться системностью и оперативностью.

ЛИТЕРАТУРА

1. Статистическая информация по использованию средств, заимствованных АО «Национальный управляющий холдинг «КазАгро» из Национального фонда РК, по состоянию на 01.12.2016 года.
2. Стратегия «Казахстан–2050» Новый политический курс состоявшегося государства. Послание Президента страны народу Казахстана. Астана, 14 декабря 2012 года.
3. Программа развития агропромышленного комплекса страны в период до 2020 года (Агробизнес – 2020)
4. Аналитическая записка к оперативному отчету за 2013 год по проведению мониторинга стратегического плана Министерства сельского хозяйства РК на 2011-2015 годы / www.mgov.kz; Дарибаева А., Шуленбаева Ф., Жолмуханова А. Актуальные проблемы развития страхования в сельском хозяйстве Казахстана //Актуальні проблеми економіки. -№9 (135), 2012. – С.284-291.

К.е.н. Прунцева Г.О.
ГО “Інституціональні реформи”

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Необхідність інституціональної трансформації системи продовольчої безпеки України обумовлена сучасними інтеграційними тенденціями та проблемами функціонування аграрної галузі. Є. Жураківський зазначає, що на теперішній час аграрна галузь України перебуває в активній фазі інституційної трансформації про що свідчить зміна економічної політики України у напрямі інтеграції до Європейського Союзу, удосконалення законодавства у земельних відносинах та спроба провести децентралізацію влади та реформу місцевого самоврядування [2, с. 68]. Необхідно зазначити, що на систему продовольчої безпеки в країні прямий вплив здійснює стан аграрної галузі. Серед основних проблем, з якими стикається аграрна галузь можна виділити наступні:

- наявність значного потенціалу системних суперечностей, що виникають через низьку адаптованість до сучасних ринкових реалій інститутів, які залишились у спадок від командно-адміністративної системи централізованого управління, та через слабку здатність активно вливатись у відтворювальний процес інститутів, породжених трансформаційними змінами;
- повільна адаптація ринкових інституцій та інститутів до умов вітчизняної системи агро господарювання;
- незадовільна модифікація старих і формування ринкових інститутів;
- неузгодженість системи регулювання аграрного ринку, інституцій та інститутів із традиційними економічними відносинами;
- відсутність комплексного бачення концептуальних засад інституціонального забезпечення розвитку й регулювання аграрного ринку;
- незадовільний стан комплементарних інститутів розвитку аграрної галузі;
- недостатня увага до неформальних інститутів аграрного ринку у процесі реформування аграрної галузі;

- необхідність удосконалення інститутів, що визначають інституційне середовище та інституційну інфраструктуру ринку [1,3].

Є. Кирилюк та А. Прощаликіна привертають увагу до того, що інституційні трансформації можливі лише під тиском зовнішнього середовища або при накопиченні великої кількості трансформуючої соціальної енергії, що є наслідком недоліків попередньої інституційної структури, її недосконалості, її стійкості до різного роду реформаторських впливів, нездатності сприймати сигнали до деструктивних змін тощо [4]. Саме трансформація соціальної енергії здатна адаптувати український соціум до вимог ринкового середовища, посилити рівень соціальної справедливості та сприяти формуванню дієвого механізму продовольчої безпеки.

Варто відмітити, що у період перехідної економіки під час проведення реформування інституцій механізму продовольчої безпеки необхідно в однаковій мірі приділяти увагу трансформуванню як базисних інститутів так і комплементарних. До того ж, формування інституційного середовища трансформації системи продовольчої безпеки має відбуватись з врахуванням як формальних інститутів аграрного ринку так і неформальних інститутів українського суспільства.

Таким чином, інституціональна трансформація системи продовольчої безпеки має сприяти вирішенню існуючих проблем аграрного сектора економіки, посиленню соціальної справедливості у суспільстві та забезпеченню ефективного функціонування системи продовольчої безпеки.

Література

1. Васильєва Л. М. Інституціональні основи розвитку аграрного сектора економіки / Л. М. Васильєва // Університетські наукові записки. – 2011. - № 4 (40). – с. 379-383.
2. Жураківський Є.С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки аграрної галузі в умовах інституційних трансформацій / Є. С. Жураківський // Агросвіт. – 2015. - № 12. - С. 63-70.

3. Заскалкіна О. М. Державне регулювання інституціональних перетворень в аграрному секторі економіки України / О. М. Заскалкіна // Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку. – 2016. - № 1(52) – с. 147-153.

4. Кирилюк Є.М., Прощаликіна А.М. Методологія дослідження процесів трансформації економічних систем у сучасних теоріях / Є.М. Кирилюк, А.М. Прощаликіна // Механізм регулювання економіки. — № 4. — 2011. — С. 172—179.

Regional economy

Ryabev A. A., Ph.D. Andrenko I. B.

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

THE MATERIAL AND TECHNICAL BASE OF HOTELS AND THE ORGANIZATION OF HOSPITALITY IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE TOURISM IN REGIONS

One of the most urgent issues in the development of inclusive tourism in the regions of Ukraine is the direction of accessible tourism. Of course, freedom of movement is an inalienable right of every person. But, as it relates to the material and technical base condition of the hotels and accommodation facilities in Ukraine and the hospitality services providing possibility to persons with disabilities, it is possible to point out that most hotels and similar accommodation facilities do not have almost any necessary conditions for this.

The question arises about the origin of this problem – these are problems with the law; problems with hotel enterprises; problems with complying with the requirements of legislation when assigning a category, etc.?

The analysis of laws, state standards and other normative acts shows that in the area of legislation, there are no problems in the case of hotels with a category from 1 to 5 stars. If we are talking about similar accommodation facilities, then from the side of the specialized state standards almost all the necessary requirements are not put forward to them.

The observing of the hotel enterprises conditions show that most hotels and similar accommodation facilities do not meet the requirements of laws and standards. Here we can find out a few reasons for the problem sources. First of all, this is due to the fact that hotel enterprises (with the category from 1 to 5 stars) do not comply with the DSTU 4262:2003 requirements according to the allowed deviations from this standard. It is this standard position that is used by unscrupulous hotel enterprises. At the same time, this does not restrict them from getting the required category.

There is another problem that still arises at the stage of hotel design and stays during construction. The reason for this is that architects and builders do not comply with the requirements of legislation to take into account the requirements for the admission of

persons with disabilities. This may be in favor of design, in favor of saving money during construction. This can also happen because hotel owners are not convinced that the number of people with disabilities will be sufficient to return the investment.

Another problem is the institutions and agencies that certify hotels and similar facilities and do not pay attention to such an important thing as compliance with the requirements of standards for the service of persons with disabilities. In fact, responsible persons interpret the state standard not to expose people with any restrictions that allow hotel enterprises to violate rights of persons with disabilities.

Thus it is possible to note that there is the a complex problem of non-responsiveness of hotels and similar accommodation facilities. The decision should begin with a review of the content of legislation, state standards and regulations. For example, the positions of the Standard DSTU 4262: 2003 should not have a deviation when it concerns the requirements for the service of persons with disabilities and accessible tourism.

In addition, the procedure for certification of hotel enterprises and the assignment of them to the category should be strict. The public authorities responsible for these procedures should fundamentally refuse to issue a certificate and assign a category if the hotel company does not meet the requirements for accepting and rendering services to persons with disabilities.

Equally important is the social responsibility of all those obsessed persons whose activities may one way or another impede access to affordable tourism.

As a conclusion, it may be noted that in the case of compliance with the above proposals regarding of the material and technical base conditions of hotel enterprises, it will be possible to increase profitability due to the new category of consumers of hospitality enterprises – persons with disabilities. This is explained by the fact that hotel enterprises are the basis for activating tourism in the region.

LITERATURE:

1. Рябев А. А. Розвиток інклюзивного туризму в Україні / А. А. Рябев / Innovative Educational Technologies: European Experience and its Application in Training in Economics and Management. – Training. – Riga: Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems, 2018. – P. 138-141.

2. Загальна декларація прав людини. Документ 995_015, поточна редакція – Прийняття від 10.12.1948 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 .
3. Конвенція ООН про права інвалідів. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 .
4. ДСТУ 4269:2003. Послуги туристичні. Засоби розміщування. Класифікація готелів. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/> .
5. Рябєв А. А. Формування складових розвитку туризму в регіонах України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Державний вищий навчальний заклад „Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”. Івано-Франківськ, 2018. 234 с.
6. Андренко І. Б. Організаційно-економічні аспекти розвитку готельного господарства регіону : дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 / Харк. держ. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХДАМГ, 2003. 195 с.

Economic theory

К.е.н. Набатова О. О.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ТЕОРІЇ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ

Починаючи з 1980-х років у межах тривалої конструктивної дискусії з прихильниками неокласичного підходу біхевіористи виявили значну кількість емпіричних підтверджень відхилень від моделі раціональної поведінки економічних суб'єктів та гіпотези ефективності ринків, обґрунтували їх поведінкові пояснення і запропонували низку нових концепцій, що мають більші прогностичні можливості та широту охоплення фінансово-економічних явищ.

Засновниками поведінкових фінансів є Д. Канеман та А. Тверські, які вперше дослідили психологічне підґрунтя прийняття економічних рішень, Р. Талер і Р. Шиллер, що виступили з критикою традиційних фінансів та започаткували дослідження проблем неефективності фінансових ринків. Різноманітні прикладні аспекти поведінкових фінансів та їх еволюція вивчаються у працях Дж. Акерлофа, Н. Барберіса, В. ДеБондта, Р. Вішні, Т. Одеана, М. Стетмана, Х. Шефріна, А. Шлейфера та ін. В Україні цей напрямок представлений працями П. Ілляшенка, Н. Карпишина, Т. Кізими, М. Ліпич та ін.

На відміну від неокласичної теорії, поведінкова економіка виходить з принципів обмеженої раціональності, обмеженої сили волі (непослідовної реалізації переваг) та обмеженої егоїстичності (врахування інтересів інших людей при реалізації власних цілей). Р. Талер пояснює обмеження у раціональності економічних суб'єктів щодо організації, формулювання і оцінювання їх фінансових рішень теорією «ментальних рахунків»: економічні суб'єкти формують окремі «ментальні рахунки» і приймають рішення щодо цих рахунків ізольовано, не розглядаючи їх як сукупні фінансові активи. Наприклад, люди зазвичай відокремлюють у сімейному бюджеті поточні побутові витрати від витрат на дозвілля, при цьому кошти одного рахунку не можуть використовуватися для сплати нецільових статей витрат. Тому у людини можуть одночасно бути і строковий депозит, і заборгованість за споживчим кредитом.

Як правило, така поведінка не відповідає принципу максимізації функції корисності й скорочення витрат і призводить до додаткових витрат [1, с. 101]. Р. Талер для пояснення своєї теорії наводить приклад поведінки таксистів. Для них кожний робочий день є нібито окремим «ментальним рахунком». Тому у день, коли пасажирів багато, таксист працює менше часу, ніж у день з невеликою кількістю замовлень, орієнтуючись на певну цільову планку щоденного заробітку. Це суперечить поведінці раціональної людини, яка б мала працювати більше у той день, коли на її послуги є більший попит [2]. На фондовому ринку також йде розділення доходів (дивідендів та курсу акцій) на різні рахунки, що слабко пов'язані один з одним. Тобто заробляти на спекуляції цінними паперами вважається зовсім іншою справою, ніж очікувати, коли тобі сплатять дивіденди.

Проблема обмеженої сили волі лежить у сфері міжчасового вибору та проявляється в тому, що люди часто здійснюють певні дії, навіть знаючи при цьому, що наслідки цих дій не відповідають їх власним довгостроковим інтересам. У моделі «планувальника» Р. Талера та Х. Шефріна [1, с. 394] індивід виступає одночасно і короткозорим «діячем», що оцінює варіанти своєї поведінки лише поточною корисністю, і далекоглядним «планувальником», який враховує корисність протягом усього життя. Проте процес планування зазнає впливу ефекту дисконтування, що полягає у наданні більш високих переваг поточним благам у порівнянні з майбутніми, в результаті чого люди діють так, щоб уникнути короткострокових втрат, які вони «не люблять» більше, ніж «люблять» довгострокові вигоди. Тому «планувальник» може або примушувати «діяча» зменшити поточне споживання, зазнаючи додаткових психологічних витрат використання сили волі, або нав'язати певні правила, які б обмежили діапазон його свободи вибору. Наприклад, природно, що готовність створювати пенсійні заощадження (тобто відмовлятися від частини поточного споживання), особливо у працівників молодого віку, не може бути високою. У цьому випадку державне обов'язкове пенсійне страхування, що примушує працівників регулярно робити відрахування із заробітної плати на пенсійне забезпечення у автоматичному режимі, виступає «компенсатором» недостатньої сили волі, запобігає інвестиційній «короткозорості».

Важливим висновком поведінкової економіки є те, що когнітивні помилки та відхилення можна передбачити, врахувати у економічному аналізі та спробувати подолати за допомогою певних інструментів. Р. Талер,

запропонувавши «теорію спонукання» («nudge theory»), показав, як можна «коригувати» поведінку, допомагати людям усунути або зменшити помилки у судженнях, спонукати індивідів до прийняття нормативно вірних рішень, що більшою мірою відповідають їх довгостроковим інтересам. На його думку, для того, щоб люди щось зробили, треба зробити так, щоб це було просто, і усунути зайві бар'єри. Іншими словами, основна частина економічних суб'єктів обирає «лінивий» варіант дій, який пропонується «за замовчуванням». Тому «теорія спонукання» має неабияке практичне значення з точки зору імплементації поведінкових інсайтів у регуляторну політику. Існує багато прикладів успішного застосування цієї теорії – пропаганда здорового способу життя у школах, продаж сигарет у супермаркетах із закритих полиць, заборона виставляти на найбільш помітні місця у магазинах «шкідливі» продукти харчування, обмеження на розмір дози алкогольних напоїв у меню ресторану, регулярна лотерея серед водіїв, які дотримуються ПДР тощо.

Найбільш відомим прикладом застосування «теорії спонукання» є розроблена Р. Галером разом з Ш. Бенарці програма для співробітників американських фірм «Save More Tomorrow» («Зберегти більше завтра»), механізм якої збільшує пенсійні накопичення шляхом подолання проблем обмеженої сили волі та інших поведінкових перешкод. Запорукою успіху цієї програми стали 4 складові [3]: 1) працівникам пропонують визначитися, чи потрібно їм збільшувати у довгостроковій перспективі свої заощадження, ще до підвищення їх заробітної плати, тому це рішення не потребує вибору між поточним та майбутнім споживанням, а скоріше – між споживанням у різний час у майбутньому. Це значно знижує ефект дисконтування і пом'якшує проблему обмеженої сили волі; 2) якщо працівник вирішує приєднатися до програми, його вступний внесок стягується не одразу, а з першої зарплати після її підвищення, тобто знов усувається загроза скорочення поточного рівня доходів; 3) автоматичне підвищення ставки внесків із зростанням зарплати до моменту досягнення заздалегідь встановленого максимуму внеску обумовлюють інерцію та зміщення статусу-кво, що утримують людей у програмі; 4) працівник має можливість відмовитися від участі у програмі у бідь-який час, що схиляє працівників приєднатися та нівелює ризик одномоментної нерациональної поведінки при прийнятті ключового рішення.

Обмежена егоїстичність як передумова поведінкового підходу знаходить прояв у тому, що люди, приймаючи рішення, опікуються не лише рівнем власного добробуту, а й рівнем добробуту інших людей. Тому уявлення про справедливість є фактором, що суттєво впливає на економічну поведінку. Люди готові витратити свої ресурси, щоб покарати інших за нечесну поведінку або порушення норм моралі, а також, щоб винагородити тих, хто їм допоміг, або зробив результат більш справедливим, з їх точки зору.

Отже, теоретичні та прикладні дослідження з поведінкових фінансів показують, що в економіці, де взаємодіють раціональні та ірраціональні суб'єкти, ірраціональність може мати істотний і тривалий вплив на ринки та економічну поведінку. Поведінкові фінанси містять перспективи кращого розуміння поведінки фінансового ринку та можливості для інвесторів прийняття кращих інвестиційних рішень на основі розуміння потенційних проблем.

Література:

1. Thaler R. H., Shefrin H. M. An economic theory of self-control. *Journal of Political Economy*. 1981. № 89. P. 392–406.
2. Thaler R. Mental accounting matters. *Journal of Behavioral Decision Making*. 1999. Vol. 12. P. 183–206.
3. Thaler R. H., Benartzi S. Save More Tomorrow: using behavioral economics to increase employee saving. *Journal of Political Economy*. 2004. № 112. P. 164–187.

Government regulation of the economy

**Еркебалаева В.З. – к.э.н., доцент, Шадиева А.А. – к.э.н., ст.преподаватель
Кыдырова Ж.Ш. – к.э.н., доцент, Демеубаева А.О.- к.э.н., ст.преподаватель
*М.Сапарбаев институты, Шымкент, Қазақстан***

САЛЫҚ САЯСАТЫ ЖӘНЕ ОНЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ МЕХАНИЗМІ

Салықтар және олардың қызметі нақты базисті, яғни салық саятында мемлекет қолданатын салық қатынастарының объективті заңдылықтарын бейнелейді. Экономикалық тұтқалардың ішіндегі салықтар категориясына маңызды роль беріледі, оның көмегімен мемлекет нарықтық қатынастарды қалыптастыруға әсер етеді. Кез келген мемлекеттің нарықтық дамуы экономиканы реттеуші ретінде салықты пайдаланады.

Нарықтық қатынастары жоғары дамыған елдер тәжірибесі көрсеткендей, салықтар мен салық жүйесі экономиканы мықты қаржылық басқару институттарының бірі болып табылады.

Қазақстандағы нарықтық қатынастардың қалыптасу жағдайында тиімді салық жүйесін қалыптастыру маңызды болып табылады.

Қазақстандағы нарықтық қатынастардың қалыптасу маңызды болып табылады. Олар өз кезегінде мемлекет енгізген салық түрлерінің, олардың құрылу формалары мен әдістерінің, салық органдары қызметінің жиынтығын береді. Экономиканың дамуына оның құрылымы өте күшті әсер етеді.

Салық саясаты дегеніміз мемлекеттің салықтар төңірегіндегі іс-шаралар жүйесі және ол қаржылық саясаттың құрамдас бөлігі болып табылады.

Салық саясатының мазмұны мен мақсаттары қоғамның әлеуметтік-экономикалық құрылысымен шартталған (яғни соған негізделген).

Салық саясатының негізгі тапсырмасы мемлекетті қаржы ресурстарымен қамтамасыз етуге, жалпы ел шаруашылығын реттеу үшін жағдайлар жасау, нарықтық қатынастар барысында халық табысының деңгейінде болатын теңсіздіктерді реттеу сияқты іс-шаралар бағытталған.

Салық саясаты салық механизмі арқылы жүзеге асады. Салық механизмі деген салық салуды басқарудың ұйымдық-құқықтық нормалары мен әдістерінің

жиынтығы, оған қоса әртүрлі салық мөлшерлемелері, жеңілдіктері, салық салу тәсілдері және басқалар.

Мемлекет салық механизміне салық заңдылықтары арқылы заңдық форма береді және сол арқылы оны реттеп отырады.

Салық механизмінің әрбір элементі оның әрекет етуінде белгілі бір маңызды роль ойнайды.

Салық механизмін қалыптастыруда негізгі элемент салық салудың объектісі мен субъектісі - бұл заңды және жеке тұлғалар болып табылады.

Салық механизмін дұрыс пайдалануда салық төлеушіні негізді түрде анықтап алудың маңызы өте зор.

Масштабы (көлемі) мен мәні жағынан салық механизмінің келесі маңызды элементі салық салу объектісі - табыс (пайда), мүлік, тауар бағасы немесе қызмет бағасы болып табылады.

Салық салудың субъектісі мен объектісі әр уақытта салық алу көзімен, яғни салық төленетін табыспен әрдайым сәйкес келе бермейді.

Қазақстан Республикасында әрекет етіп отырған заңға сәйкес салық салу объектісіне:

заңды және жеке тұлғалар табысы;

мүлік;

жер;

қосымша құн;

қызмет түрі;

тауар импорты;

жер қойнауын пайдаланушылар табысы және т.б.

Салық механизмінің тағы да маңызды элементтерінің бірі - салық мөлшерлемесі. Тиімді салық мөлшерлемесін белгілеу әдістемесі, оның негіздік шамасы - салық салу теориясы мен практикасының өзекті мәселесі. Салық мөлшерлемесінің көлемін белгілегенде - әртүрлі қызмет түріне түрлі әсер етуді қамтамасыз ету мақсатында нақты ескеру қажет, нарықтық процестердің еркін жүруін реттеу қажет, өндірісті ынталандыру қажет.

Салық механизмінің құрамында жеңілдіктерге де маңызды орын беріледі, яғни салықты төмендету, оның мерзімін ұзарту және кейбір нақты субъектілер

үшін төлеуден толығымен босату. Ол салық механизмінің басқа элементтеріне қосымша ретінде әрекет етеді. Ол әрбір жекелеген төлеушілерге икемді түрлі әрекет жасайды.

Салық жеңілдіктері ұдайы өндіріс процесінде басқаруды, инвестицияларды ынталандыруда, жаңа технологияны игеруде, қызмет аясын кеңейтуде кеңінен қолданылады.

ҚР-ның салық саясатында негізгі назар - қолданудың орнына жалпылама қолдануға бөлініп отыр.

Сонымен қатар салық механизмінің негізгі элементтерінің бірі салықты төлеу тәртібі мен мерзімдері болып табылады.

Салық механизмінің барлық маңызды элементтері өзара байланысты жалпы бір бүтін ретінде әрекет етуі керек.

ҚР-ның салық жүйесі даму кезеңінде, сонымен бірмезгілде салық механизмі де жетілдірілуде.

Салық механизмінің әрекет етуін жетілдірудің негізгі бағыттарының бірі - ТМД елдері және басқа да мемлекеттермен ақпарат алмасу жүйесін жасау керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Еркебалаева В.З. Шет мемлекеттер салықтары: лекциялар жинағы, ОҚГИ типографиясы, Шымкент, 2016ж.
2. Калдияров Д.А., Илимжанова З.А. Налогообложение в РК на современном этапе, Алматы, 2015г.
3. Арзаева М.Ж. Салықтық әкімшіліктендіру, Қазақ университеті, Алматы, 2013ж.
4. Ермекбаева Б.Ж. Салық салу негіздері, Алматы, 2013ж.

**к.э.н., ст.преподаватель Әбілқасым А.Б., магистрант Мырзагельдиева
А.Ө., ст.преподаватель Нармухамедова А.Д.**

ПОТРЕБИТЕЛЬСКИЕ РЫНКИ: ФАКТОРЫ И ПОКАЗАТЕЛИ РАЗВИТИЯ

Развитие потребительского рынка региона направлено на удовлетворение платежеспособного спроса потребителей предложением достаточного количества и качества разнообразных безопасных потребительских товаров и услуг. [1, 2].

Развитие потребительского рынка связано с наличием ряда рисков. Источниками их существования являются:

зависимость конъюнктуры рынка потребительских товаров и услуг, темпов и пропорций его развития от внешних макроэкономических и социальных условий и факторов. В их число входит сохранение низкой покупательской способности значительной части населения области, высокая инфляция, импортная зависимость рынка, особенно непродовольственного;

частный бизнес потребительского рынка. Отсутствие необходимых кадров, способных подготовить документы по вхождению в целевые программы государственной поддержки предпринимателей;

необходимость соблюдения приоритета республиканского законодательства и недостаточность областной нормативно-правовой базы;

Потребительский рынок представляет собой один из важнейших и динамично развивающихся структурных элементов казахстанской экономики, включающий в себя три сектора: розничная торговля, общественное питание и платные услуги.

За последние 20 лет на локальном потребительском рынке произошли существенные структурные изменения, обусловленные процессом разгосударствления и переходом от плановой экономики к рыночной системе хозяйствования.

Особенно ярко эти процессы проявились в розничной торговле, которая является одним из ключевых сегментов потребительского рынка.

Кардинально изменился архитектурный облик предприятий торговли, улучшился их интерьер, значительно расширился товарный ассортимент. Появились и получили широкое распространение новые форматы торговли.

Тенденции развития потребительского рынка оказывают существенное влияние на изменение качества жизни населения, повышение конкурентоспособности национальной экономики, стимулирование инновационной деятельности, а также развитие промышленности, финансового сектора и агропромышленного комплекса.

Его устойчивое развитие является важнейшим условием стабильного роста муниципальной экономики и социального благополучия местного сообщества. При этом не существует единой методики анализа локального потребительского рынка, позволяющей оценить текущее состояние, выявить слабые места и «точки роста» в его развитии.

Однако несмотря на существенный массив теоретико-методических исследований, пока не получили комплексного освещения в отечественных научных изданиях вопросы выявления качественных и количественных параметров, позволяющих провести систематизацию и типологизацию потребительских рынков, сформировавшихся в городском социально-экономическом пространстве.

В настоящее время показатели развития потребительского рынка, определенные на уровне органов государственной власти, носят, как правило, весьма обобщенный характер и не позволяют провести комплексный анализ его состояния.

Это делает затруднительным выделение приоритетных направлений развития потребительских рынков, что в условиях рыночной системы хозяйствования является сдерживающим фактором.

В составе факторов, оказывающих существенное влияние на развитие потребительского рынка в разных типах поселений, должны учитываться численность населения, уровень доходов, развитость инфраструктуры и структура экономики города, степень доступности различных типов объектов розничной торговли для населения и другие.

Под влиянием вышеуказанных факторов на локальном потребительском рынке происходят сдвиги в структуре стационарных и нестационарных объектов розничной торговли.

По нашему мнению, соотношение направлений и динамики изменений основных показателей, характеризующих состояние потребительского рынка, позволяет выделить четыре модели его развития: интенсивно расширяющийся, экстенсивно расширяющийся, сжимающийся и стагнирующий.

При этом, для оценки его качественных изменений в рамках данной статьи используются показатели «плотность размещения объектов розничной торговли» и «средняя торговая площадь объекта розничной торговли».

Показатель «плотность размещения объектов розничной торговли» позволяет выявить степень их концентрации в рамках определенной территории, а показатель «средняя торговая площадь объекта розничной торговли» выявить тенденции укрупнения либо упрощения объектов розничной торговли.

Для каждой из моделей, представленных автором, характерны свои особенности.

Модель интенсивно расширяющегося потребительского рынка – это модель развития рынка, при которой увеличивается количество как стационарных, так и нестационарных объектов розничной торговли и, соответственно, плотность размещения объектов розничной торговли. Для данной модели развития характерны: рост территориальной доступности объектов розничной торговли, обеспеченности торговыми площадями и уровня конкуренции, а также разукрупнение стационарных объектов розничной торговли.

В рамках данной модели идет процесс насыщения объектами розничной торговли, так как наблюдается рост их общего количества, но при этом средняя торговая площадь магазина сокращается.

Модель экстенсивно расширяющегося потребительского рынка – это модель развития рынка, при которой позволяет выявить степень их концентрации в рамках определенной территории, а показатель «средняя торговая площадь объекта розничной торговли» выявить тенденции укрупнения либо упрощения объектов розничной торговли. Для каждой из моделей, представленных автором, характерны свои особенности.

Модель интенсивно расширяющегося потребительского рынка – это модель развития рынка, при которой увеличивается количество как стационарных, так и нестационарных объектов розничной торговли и, соответственно, плотность размещения объектов розничной торговли. Для данной модели развития характерны: рост территориальной доступности объектов розничной торговли, обеспеченности торговыми площадями и уровня конкуренции, а также разукрупнение стационарных объектов розничной торговли.

В рамках данной модели идет процесс насыщения объектами розничной торговли, так как наблюдается рост их общего количества, но при этом средняя торговая площадь магазина сокращается.

Модель экстенсивно расширяющегося локального потребительского рынка – это модель развития рынка, при которой увеличивается только количество стационарных объектов розничной торговли, а нестационарных – сокращается, также наблюдается рост средней торговой площади магазина. Для данной модели развития характерны: консолидация бизнеса и/или приход на рынок крупных торговых сетей; увеличение доли торговых площадей с использованием прогрессивных технологий торговли; замедление темпов роста территориальной доступности объектов розничной торговли для населения; сокращение оборота розничной торговли на 1 м² торговых площадей.

Отличительной особенностью данной модели является незначительное увеличение значения показателя «плотность размещения объектов розничной торговли», что свидетельствует о замедлении темпов роста общего числа объектов розничной торговли.

В то же время конкуренция между предприятиями торговли также переходит на качественный уровень с ориентацией на потребителя.

Модель сжимающегося потребительского рынка – это модель, при которой наблюдается увеличение как количества, так и плотности размещения нестационарных объектов розничной торговли.

При этом рост числа стационарных объектов сопровождается сокращением плотности их размещения, что, в свою очередь, свидетельствует о тенденции развития именно нестационарных объектов и упрощения форматов торговли.

Модель стагнирующего потребительского рынка – это модель развития рынка, при которой количество стационарных и нестационарных объектов розничной торговли, плотность их размещения, а также средняя торговая площадь магазина увеличивается незначительно либо остается прежней, что свидетельствует об отсутствии каких-либо существенных изменений на локальном потребительском рынке. Для данной модели развития характерны: отсутствие укрупнения стационарных объектов розничной торговли, их сетевизации; отсутствие или замедление темпов роста территориальной доступности объектов розничной торговли для населения; отсутствие роста обеспеченности торговыми площадями и стабильность конкурентной среды.

Данный подход к классификации позволяет не только выявить ключевые тенденции развития потребительского рынка, но и определить приоритеты его развития на среднесрочную и долгосрочную перспективу в рамках определенной территории.

Глобализация экономических связей, процессы самоорганизации, продолжающийся рост благосостояния населения страны, вызывающие потребность в более качественных товарах и услугах, в развитии новых форматов и бизнес процессов торговли, общественного питания и бытового обслуживания, в учете основных принципов и механизмов, принятых в международной практике требует более серьезной проработки теоретических и методологических основ построения социально ориентированного потребительского рынка.

Проведенные нами исследования показали, что координация потребительского рынка как самостоятельное научное направление не получило должного развития и рассматривается в основном в рамках таких отраслей знаний как теория потребительского рынка, менеджмент, контроллинг, государственное регулирование национальной экономики, теория государственного управления, юриспруденция, теория систем, синергетика.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Буров М.П. Система регулирования экономического взаимодействия регионов. М.: Изд-во Дашков и К, 2012.
2. Гладкий Ю.Н., Чистобаев А.И. Основы региональной политики. СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2015.
3. Занг В.-Б. Синергетическая экономика. Время и перемены в нелинейной экономической теории: Пер. с англ. - М.: Мир, 1999.

магистрант Орынбасарова Ж.Т., магистр, ст.преподаватель Танабаева Г.Т.

ВЫБОР СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Современный период развития мирового хозяйства характеризуется таким явлением как глобализация. Всеобщий характер глобализации проявляется в том, то она затронула не только экономическую сферу, но и культуру, мораль, политику, искусство, социальную сферу. Если, первоначально в процессе глобализации участвовали промышленно развитые государства, то постепенно в него включаются развивающиеся и страны с переходной экономикой.

Мир стал многополярным и государства вынуждены приспосабливаться к новому мировому порядку.

В настоящее время на мировой арене присутствует множество игроков, на первый план стали выдвигаться такие развивающиеся страны как Индия, Китай, Бразилия, ЮАР и другие.

Феномен глобализации является наиболее значимым и широко обсуждаемым процессом, который охватил все страны и регионы мира. Глобализация как явление современного мира очень многогранное и значительное, которое тяжело однозначно охарактеризовать и оценить, оно захватывает государства и народы и вызывает разные противоположные оценки и мнения. Многие поддерживают ее, но есть и противники, которые выделяют ее угрозы и риски для будущего. Наиболее позитивные оценки предрекают развитие человеческой цивилизации, обещают снижение угроз войн, межэтнических конфликтов, сближение и развитие народов.

Очевидно то, что глобализация являет собой новый этап развития человечества как единого организма. Она пронизывает все уголки земного шара, каждое государство, отдельного человека благодаря развитию науки, техники, технологий, компьютеризации и увеличению доступа к информации.

Современная глобализация затрагивает практически все основные сферы общественной жизни: экономическую, политическую, социальную и

многие другие. Ее влияние можно увидеть во многих процессах и проблемах науки, экологии, разоружения, обеспечения глобальной безопасности, борьбы с терроризмом и тому подобное.

Можно подтвердить, что фундаментально глобализация несет в себе позитивные элементы и процессы, которые помогают прогрессу и развитию всего человечества. На нее возлагают надежды достижения всеобщего мира и безопасности, упразднения опасностей ядерной войны, снижения рисков глобальных экологических, энергетических катаклизмов.

Важным для Казахстана является свободный доступ к информационным потокам, новым технологиям, приобретение современного опыта и знаний без ограничений. Это особенно актуально в условиях отдаленности расположения территории от ключевых информационных, научных, экономических центров Западной Европы, США, Восточной Азии. Информационные и технологические возможности глобализации позволяют населению республики, другим странам Центральной Азии не отставать от ключевых процессов развития в мире.

Реализация прежних программ модернизации Казахстана показала двоякий результат: с одной стороны, правильность проводимого курса, его соответствие основным вызовам времени, с другой - ограниченность всего сделанного самой конструкцией избранной модели модернизации, её идеологией догоняющего развития. Возникла потребность спланировать на базе новых возможностей качественно иную стратегию и тактику развития государства и общества, отвечающие задачам выхода страны на рубежи совсем иного порядка.

Принятие новой стратегии стало необходимым и возможным по ряду причин. Среди них главной и определяющей была качественно новая ситуация в стране. Удалось выйти из затяжного экономического кризиса, началось решение ряда социальных проблем. В стране стал формироваться средний класс - главная опора процветания. Общество и власть начали налаживать диалог.

Другим комплексом причин нужно назвать важные перемены в международной обстановке. Главное и основное - то, что процессы мирового развития выявили, как отмечает В.М.Примаков, два магистральных сценария. Один демонстрирует стремление ряда стран Запада и Востока продолжить линию «натоцентризма» и на её основе провести перестройку мироздания как сферы нарастающего господства США и Европы. Такое невольно сблизит Китай, Индию и Россию, как оппонентов западной линии, и может возникнуть новый

раздел мира. Другой сценарий отражает линию неделимости мира на базе нарастания миротворческих усилий многих стран, что в перспективе даст ООН второе дыхание [1].

И тот и другой варианты легко просматривались в мировой политике. Для Казахстана с их учетом было крайне значимо влияние ещё трех факторов. Во-первых, иной, нежели в середине 90-х годов XX в. стала ситуация в самом регионе Центральной Азии. Во-вторых, на Ближнем, Среднем Востоке, в соседней России произошли такие сдвиги, которые требовали новых принципов и подходов к отношениям с партнерами, соседями и союзниками. Обозначим самое существенное. Глобализация набирала темпы, меняя планетарную картину, которая показывала, что мир не стал однополярным, в нем сохранилось много старых неувязок, но нарастают и новые противоречия. В-третьих, в Центральной Азии дали знать о себе два противоречивых явления. Сменилось слабое звено региона. Если в Таджикистане начался подъем экономики и несколько окрепла власть, то в соседней Киргизии свершилась «революция тюльпанов», главным следствием которой стало, как это ни парадоксально, не усиление, а ослабление американского влияния и возвращение в горную республику военного присутствия России [2].

Смысл подобного подхода, на наш взгляд, заключался в том, чтобы в долгосрочной перспективе при любых переменах на планете и в регионе, а тем более с учетом постоянных колебаний мирового рынка, вести такой курс, который позволит провести модернизацию самой материально-технической базы страны. Ставка при этом делается на выгоды географического положения - как своего рода транспортного моста между Европой и Азией. Народное хозяйство Казахстана могло бы сохранять жизнеспособность на основе такой политики, обеспечить стабильность и процветание общества, решить сложные социальные проблемы, что в дальнейшем не свяжет руки стране [3].

Потребность такой модели развития все участники дискуссии видели в необходимости скорейшего удаления разъедающих государство и общество ужасающих язв бедности, порог которой при проведении реформ оказался неоправданно высоким [4].

Стремление быстрее возродить национальную идентичность вызвало в кругах научной общественности и политиков необходимость обсудить

проблемы ряда моментов культурного наследия прошлых эпох и новой роли национальной идеологии и духовности, что в очередной раз привлекло внимание исследователей дальнего зарубежья [5].

Задачи Казахстана в условиях глобализации становятся более очевидными и явными в рамках текущего глобального экономического кризиса. По мнению Главы нашего государства «глобальный финансово-экономический кризис, разразившийся на фоне нестабильной международно-политической обстановки, свидетельствует о комплексном сбое всей системы мирового управления» [6]. В качестве экономических шагов для снижения опасностей кризиса для Казахстана им были выдвинуты ряд практических задач:

Во-первых, экономическая интеграция в рамках СНГ, Таможенного Союза позволят оградить Казахстан от мировых экономических кризисов. «Происходящие изменения побуждают Казахстан и наших ближайших соседей по СНГ еще раз сверять правильность избранных стратегий развития, определить свое место в сложном переплетении глобальных и региональных интересов на Евразийском пространстве... Только сообща мы сможем обеспечить устойчивое экономическое развитие наших государств» [6].

Во-вторых, создание и защита казахстанского производства, рынка, финансовых накоплений возможно через создание единой региональной валюты, общей валютной, финансовой системы.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Масловский М.В. Современная западная теоретическая социология: Учебное пособие. - Нижний Новгород: изд. НИСОЦ, 2005. - 117с. - С. 81.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: Пер. с англ. под науч. ред. Шкаратана О.И. - М.: ГУ ВШЭ, 2000. - 608 с.
3. Уткин А.И. Определения глобализации //Глобалистика: Энциклопедия /Гл. ред. Мазур И.И., Чумаков А.Н. -М.: Радуга, 2003. - С. 181-183.
4. Выступление Президента РК Н.А. Назарбаева на торжественном собрании, посвященном 20-летию Независимости РК. Время выбрало нас //akorda.kz/ru/
5. Назарбаев Н.А. Евразийский экономический союз: теория или реальность // Известия //minplan.kz/pressservice/77/5147/
6. Назарбаев Н.А. Центральная Азия может стать одним из глобальных центров мира // ru.government.kz/documents/publications/193

**Капченко Р.Л., доктор философии по экономике (Ph.D),
Капченко Л. Н., кандидат педагогических наук, доцент**

СОЦИАЛЬНАЯ СИСТЕМА ФОРМИРОВАНИЯ РАБОЧИХ КАДРОВ

Специфика институциональной среды определяется материальными условиями существования общества. Любую социальную общность можно рассматривать как производственный или экономический механизм, структура, которая состоит в том, что называется социально-экономическими институтами. Такими институтами являются привычные способы осуществления процесса общественной жизни в его связи с материальным окружением, в котором живет общество [1]. В процессе модернизации общество получает новые качественные характеристики, которые меняют предыдущие структуры и механизмы функционирования общественно-политических институтов. Если в эволюционные периоды преобладают трансисторичные тенденции, то в периоды бифуркации возникают процессы самоорганизации. Структурно-синергетический подход дает возможность соединить в исследовании долгосрочные тенденции и нелинейные изменения, которые носят временный характер

Авторы предлагают рассмотреть такую структуру социальной системы, в которой не выделяются базовые или надстроечные элементы, так как в реальных процессах они также меняются в зависимости от роли внутри системы (рис. 1.). Все элементы социальной системы связаны между собой прямыми и обратными взаимозависимостями, взаимно определяют друг друга. Их невозможно представить как пирамиду, в которой наблюдается четкая подчиненность элементов вроде марксовской модели общественно-экономической формации, где существует базис в виде взаимодействия производительных сил и производственных отношений, над которым поднимается культурная, правовая, религиозная надстройка.

Рис. 1. Структура социальной системы материально-технологической среды

Для социальной системы материально-технологической среды характерны все черты, приписываемые любым системам. Однако социальные системы еще имеют собственные характеристики, которые объясняются спецификой самих социальных субъектов, где главной характеристикой социума является не структура или эффективность производства условий существования, а система ценностей, воплощенных в его культуре.

Этим объясняются успехи (неудачи) и специфика именно в тех странах, где значительное влияние на формирование хозяйственного порядка, общественно-политических институтов, политики и идеологии имеют именно культурные факторы. Культура определяется как комплекс базовых ценностей, которые доминируют в общественной системе, решают определенные проблемы или достигают определенных целей в процессе человеческого общения, производственной деятельности и формирования рабочих кадров.

Социальная политика должна ориентироваться на оказание необходимой помощи, обеспечивая рост социальной поддержки при помощи концентрации её у наиболее нуждающихся. Помимо собственно социальных эффектов адресность станет и фактором повышения спроса на товары и услуги отечественных производителей.

При этом государство должно стать важнейшим инвестором. Вкладывать деньги в дороги, плотины, аэродромы, порты, жилищное строительство и др.

Бесспорно, данная «щедрость» должна иметь экономическую основу в виде научно обоснованных методов расчета эффективности вложений при определении основ формирования рабочих кадров для материально-производственной сферы и обязательном учете комплексного исследования данной проблемы и ее экономических последствий. Для этого есть две веских причины:

1) государственная программа должна быть реализована в полном объеме для возвращения экономики до уровня полной занятости. В то же время необходимо тщательно контролировать, чтобы расходы государства не преувеличили необходимый уровень, ведь вместе с полной занятостью может возникнуть инфляция, которая заставит главное финансовое учреждение государства немедленно принять меры для ограничения банковского кредитования;

2) несмотря на то, что с самого начала государственные расходы направляются как средство помощи бизнесу, может возникнуть ситуация, когда сами предприниматели станут рассматривать эту помощь как потенциальную угрозу для своего существования. То есть с точки зрения концепций «предпринимательских прав», «прав собственности», «роли государства» в виде плодотворного сотрудничества с профсоюзами, новых правил и определенных ограничений. В такой атмосфере полномасштабные инвестиционные проекты могут рассматриваться как не совсем привлекательные, и, как следствие, стать недостаточными, чтобы предприниматели и думать забыли о самостоятельных попытках решения проблемы.

Список использованных источников

1. Веблен Т.Б. Теория праздного класса / Т.Б. Веблен. – М. : Прогресс, 1984. – 367 с.
2. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. – М. : Эксмо, 2007. – 476 с.

Macroeconomics

маг. Кобзар Д.Ю.

Одеська національна академія зв'язку ім. О.С. Попова

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА КОНКУРЕНТНУ СТРАТЕГІЮ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Вступ. По всьому світі частка традиційної економіки зменшується, а цифрової — збільшується, надаючи величезні переваги для країн та бізнесу. Успішний досвід Естонії, Ірландії, Швеції та Ізраїлю свідчить, що безпосередній ефект від комплексного розвитку цифрової економіки становить 20% ВВП протягом п'яти років, а ROI інвестиції в цифрову трансформацію сягає 500%. Ці держави взяли курс на цифровий розвиток у сферах транспорту, освіти, електронних засобів і новітніх технологій.

Цінними в науковому сенсі дослідженнями проблематики становлення цифрової економіки є наукові праці та практичні дослідження і розробки таких учених й винахідників як В. Айзексон, С. Бранд, Дж. Вейлз, Е. Вільямс, Б. Гейтс, Б. Елбрехт, Д. Енгельбарт, Дж. Ліклайдер, Дж. Фон Нейман, Е. Петерс, С. Хантінгтон, О. Москаленко, Т. Єфименко. Але, разом з тим, значна кількість проблем щодо бачення концепції цифрового розвитку, залишається недостатньо розкритими.

Метою роботи є вивчення теоретичних аспектів розвитку цифрової економіки та визначення пріоритетів конкурентної стратегії цифровізації України в майбутньому.

Основна частина. Термін «цифрова економіка» ввів у 1995 р. Дон Тапскотт [3, с. 21-23]. Це – економіка, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях, яку ще іноді називають інтернет-економікою, новою економікою, або вебеконікою. Під цифровою економікою розуміють виробництво, продаж і постачання продуктів за допомогою комп'ютерних мереж.

Україна – чи не єдина у Європі без власного «цифрового» бачення. Практично усі країни ЄС вже затвердили та впроваджують власні «цифрові стратегії», а багато з них – для прикладу, Німеччина, Франція, Швеція –

реалізують її ключові компоненти протягом останніх 5-7 років як пріоритет державної політики у багатьох сферах життя та галузях економіки.

Зміни, що відбуваються у світовій економіці – це, з одного боку, серйозний виклик, а з іншого – нові можливості для пошуку спеціалізації України у глобальному цифровому . Україна уже зробила перші кроки в цьому напрямку ухваливши Розпорядження від 17 січня 2018 р. № 67-р Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації .

З формальної точки зору, гарна «цифрова політика» - це ініціатива, план дій, стратегія, дорожня карта для здійснення «цифрових трансформацій» та розвитку в країні цифрової економіки, цифрової інфраструктури, цифрового суспільства.

З неформальної точки зору, гарна «цифрова політика» - це стратегія швидкого, відносно дешевого та якісного досягнення цілей країни як в економічній, так і суспільній площині за рахунок використання цифрових технологій. Логіка проста: в сучасному світі конкурують інструментами досягнення цілей. Перемагає той, хто володіє такими інструментами, та може швидко, дешево та з новою якістю досягати звичних для будь-якої країни цілей (ВВП, зайнятість тощо). «Цифра» - той самий інструмент.

Отже, Україні потрібен "цифровий стрибок". Масштаб і темп цифрових трансформацій повинні стати ключовими характеристиками розвитку країни. Інакше ми ризикуємо відстати від провідних економік світу назавжди.

За даними дослідження некомерційної організації Internet Corporation for Assigned Names and Numbers [4, с.156-159], Україна посідає 39 місце за показниками ступеню розвитку телекомунікаційної інфраструктури (доступу до мережі, швидкості каналів зв'язку, вартості трафіку). Незважаючи на посереднє місце, Україна має непогані шанси на скорочення «електронних перешкод», якщо тільки держава почне будувати регуляторну політику відповідно до загальносвітових практик і не створюватиме штучних перешкод для розвитку бізнесу. Ключовими стимулами є ініціативи щодо формування серед громадян України стійких потреб у “цифрових” технологіях через такі сфери, як освіта, медицина, туризм, транспорт, електронне урядування, “старт-сіті” тощо.

Висновки. У підсумку варто зазначити, сучасний бізнес і організації традиційної економіки повинні адресно долати опір змінам, опираючись на незалежні науково-технологічних досліджень, маючи це як культурний цифровий імператив, щоб бути успішними в моделі цифрової трансформації і ставлячи перед собою завдання стати цифровим лідером [1, с. 30].

Для України розвиток процесів цифровізації набуває додаткового значення, оскільки надає реальні перспективи для модернізації економіки. Аналіз нормативно-правового забезпечення та проектів цифровізації, що у теперішній час реалізуються в Україні, свідчить про необхідність активізації зусиль бізнесу, держави та суспільства у поширенні цифрових технологій та прискоренні формування цифрової економіки.

Література:

1. Айзексон В. Інноватори: як група хакерів, геніїв та гіків здійснила цифрову революцію. – Київ. – Видавництво “Наш формат”. – 2017. – 488 с.
2. Цифрова адженда України – 2020 (“Цифровий порядок денний” – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). - [Електронний ресурс] / НІТЕСН office. – грудень 2016. – 90 с. – Режим доступу: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>
3. Гройсман В. Цифрова економіка здатна стрімко підвищити ВВП [Електронний ресурс] / В. Гройсман // Новини економіки.
4. Пивоваров Ю. Навіщо Україні цифрова економіка / Ю. Пивоваров // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nv.ua/ukr/>
5. Криворучко О. С. Імперативи формування та домінанти розвитку цифрової економіки у сучасному парадигмальному контексті / О. С. Криворучко, Н. М. Краус //– С. 681–685.

Banks and the banking system

Bagasharov Askat

JSC "NARXOZ UNIVERSITY ", Business School, Doctorate DBA "Business Administration", Republic of Kazakhstan, Almaty

MACROECONOMIC FORECASTING SYSTEMS IN THE NATIONAL BANK OF KAZAKHSTAN

In the address to the people of Kazakhstan the President of the country N. Nazarbayev has put a number of priorities for the Government and National Bank of Kazakhstan such as accelerated promotion of Kazakhstan in community of fifty most competitive countries of the world, control over price level and over an exchange rate, increase in welfare of the population.

Implementation of the priorities put by the President of the country requires carrying out state policy of the economy management based on the analysis of interrelations between macroeconomic indicators and accurate anticipation of future consequences of this or that step of the Government and National Bank of Kazakhstan.

Thus, there is a necessity for the system of forecasting of economic development of the country which would differ in high precision of forecasts and the developed analytical device of accounting of various factors of economic and not economic character.

One of solutions of a problem of forecasting is creation of the adequate mathematical models of economy giving real quantitative reflection of communications between the key macroeconomic indicators and receiving forecasts on their basis for the key macroeconomic indicators of national economy development.

Issues of mathematical modeling and economic forecasting were considered in works of many prominent foreign, Russian and Kazakhstan economists and mathematicians.

Development of the ideas in the field of mathematical modeling and forecasting abroad begins with works of F. Kene who has developed the well-known tables of branches for economy of France. F. Kene tables were the first attempt of systematizing the analysis of work of national economy and interrelations between branches.

The ideas of Kene have gained the further development in works of L. Walras who has developed equilibrium model of economy on the basis of the system of identities reflecting not only interrelation of branches of economy, but also labor market.

At the beginning of the 20th century Ch. Kobb and P. Douglas were actively engaged in application of mathematical modeling in the field of production functions. Further their achievements have formed the basis of economic growth models of Solow-Sven and Menkyyu-Rohmer.

In the 40th years of the 20th century there was an allocation of a separate branch of science – macroeconomic. In this period the big contribution to development of economic science has been made by J. Keynes who has developed theories of consumption and the multiplier and his followers who were widely using mathematical methods (the regression analysis) for verification of his theories. Further many of the ideas offered by Keynes and his followers have been reconsidered by M. Friedman, including the estimates of hypotheses of the theory of consumption concerning mathematical methods. M. Friedman has also considered models of interrelation of various indicators of monetary policy (money supply and inflation).

The big contribution to the theory and practice of mathematical modeling has been made by V. Leontyev who has created the balance model of economy which has become a serious step towards the bigger accuracy and adequacy of mathematical model and also broader application of mathematical modeling in the system of public administration of economy.

Further the big contribution to improvement of balance model of economy has been made by K. Errou and Zh. Debra.

In the late fifties econometrics, which has arisen on a joint of the economic theory, mathematics and probability theory, is actively developed. The main theoretical researches in the field of econometrics constantly find application in many economic disciplines. In this direction the big contribution was made by erudite J. Boks and G. Jenkins, H. Akaki, J. Darbin, G. Watson, N. Gufild and U. Kvandt, G. Whyte, J. Dick and R. Fuller, Ya. Magnus, J. Baire, U. Green, Nobel laureates J. Grendzher, J. Engle working in the sphere of development of the theoretical and practical device of econometrics.

In the countries of the former Union the theory and practice of econometrics have gained the greatest development in Russia. There such famous erudite economists as S. Ayvazyan and V. Mkhitaryan, S. Menshikov, A. Makarov, S. Nosko, V. Anatolyev, P. Peresetsky, V. Makarov deal with problems of forecasting. At the same time the Russian scientists, leaning on already available theoretical base, were engaged in econometric approach to short-term forecasting of macroeconomic development of the country, in parallel considering various methodological problems of applied econometrics.

In Kazakhstan problems of economic forecasting were considered in works of S.B. Bayzakov, B.M. Mukhamediyev, A.D. Saparbayev, K.B. Berentayev, Zh.D. Ertlesova, D.I. Imanberdiyev, V. Tutushkin's, A. Rysbek, G. Lesbeka. As well as in Russia, the Kazakhstani economists paid bigger attention to adapting of mathematical methods to conditions of economy of Kazakhstan.

It is known that the central bank affects economic activity by using key macroeconomic indicators such as monetary base, official rates, operations in the open market (in particular, securities issue), minimum reserve requirements, volumes of the deposits attracted from banks and the credits issued to banks, currency interventions.

Recently many central banks pay special attention to transfer of monetary impulses through interest rates. Change of interest rates for instruments of the central bank leads to change of rates of the monetary market and makes impact on cumulative demand and the cumulative offer. By raising or lowering the prices (official rates) of own monetary resources, the central bank promotes or to fund raising from banks or stimulates use of credit resources of the central bank by them. That is, regulating official rates, the central bank influences liquidity level, so, and inflation. Extent of this influence depends on structure of the financial market and its expectations.

Now the National Bank improves an operational basis of monetary policy to bring it into accord with the international standards, namely, realization of practice of transfer of monetary impulses on the real sector of economy through interest rates. The solution of this task, in turn, will create base for transition to the principles of inflation targeting.

Main contribution of any central bank to development of economy is the maintenance of price stability. That means, first of all the National Bank has to be able to estimate influence of change of the instruments on inflation. Existence of big lags

when measures of monetary policy impact on inflation, existence of feedback makes the objective difficult.

Exit from this situation is modeling and the systematic analysis of the transmission mechanism. The transmission mechanism (the monetary transmission gear) is a set of channels via which the monetary policy makes impact on price level.

At the moment three models of the transmission mechanism are used by National Bank of Kazakhstan for forecasting of macroeconomic indicators: model of the transmission mechanism, KazMod and KMod model. The main of them is the model of the transmission mechanism which is the classical instrument of assessment of signaling of the central bank monetary policy on the key macroeconomic indicators, in particular, on inflation. The model of the transmission mechanism (TM) includes 15 equations, 42 variables. Variables are divided into 15 endogenous variables (on number of the equations), 17 exogenous variables and some number of auxiliary variables. Exogenous variables include 6 instruments of monetary policy and 11 exogenous variables which aren't instruments of monetary policy.

Instruments of monetary policy are considered as the exogenous (explaining) managing of variables. Besides, the model includes volumes of export and import, the index of import prices, level of the world oil prices, volumes of Ministry of Finance GTsB in circulation, volumes of the deposits in a banking system, the average monthly salary in the country, transfers to individuals paid from the state budget as exogenous indicators.

The exchange rate of tenge, monetary base, money supply (demand for money), an interbank exchange rate, rates on the credits to economy, volumes of the credits to economy, the volume of gross domestic product and inflation are endogenous (Explained).

As for the KMod model, the purpose of creation of model is in definition of a framework for the analysis of complex economic interrelations. The KMOD model corresponds to structure of the traditional macroeconomic models developed by the academic circles and bodies making decisions. So, existence of the firms seeking for maximizing the profit is supposed; the households seeking for maximizing the welfare; financial intermediaries, monetary bodies, fiscal bodies and rest of the world. The model consists of six blocks or «modules», 22 endogenous variables and 23 exogenous variables are used. In general, the model includes 55 equations, considering the one-dimensional vector autoregression equations constructed for forecasting of future

values of exogenous variables. The first two modules describe real goods and services, cumulative demand and the cumulative offer. Ideally, in an equilibrium state they can be used for forecasting of GDP or cumulative release. In practice, the majority of models of the countries with transitional or developing economies, are focused on cumulative demand or an account part of GDP because data from production, accumulation of the capital, work and other factors of production are limited. The National bank faces the same problem.

In general, the developed modules within the KMOD model give a general idea about functioning of economy and can form a basis for further work in the field of modeling. Separate modules yield satisfactory results at creation of forecasts. They can be used independently at some quantitative assumptions and expert estimates on exogenous variables for each module.

In general it is possible to draw the following conclusions:

Firstly, in each country different channels of the transmission mechanism are used, turning on of this or that channel depends on specific features of the country. For example, in Hungary due to the lack of empirical proofs and a small part of the stock market, the channel of assets isn't considered in model of the transmission mechanism.

Secondly, the central banks develop not one, but several models of macroeconomic forecasting because the mission of model can be a miscellaneous and one model can't give answers to all questions.

Thirdly, except those channels which are used in NB RK there are also other channels of the transmission mechanism, such as fiscal and narrow channel of crediting.

Fourth, they improved the model of the transmission mechanism by including a new macroeconomic indicator, that is, the food price index.

Besides there is a recommendation for improvement of model of the transmission mechanism:

Firstly , to consider in model macroeconomic indicators of the countries of the Customs union (further the CU), that is Russia and Belarus.

Because since July 1, 2010 the CU has begun to work, which has led to elimination of customs borders on the way of the movement of goods and services in the customs territory. It means increase in commodity turnover between the CU countries which in turn increases dependence of economy of the countries of the CU

from each other. For example, according to our president Nursultan Nazarbayev, only one agreement on alignment of railway tariffs will allow to increase commodity and goods turnover between our countries by 30%, that is increase in commodity turnover means increase in dependence of the countries on each other. And increase in dependence of the countries means that any changes which will happen in the CU countries will influence directly on economy of Kazakhstan.

Secondly, take into account Secondly, include a price index for raw materials. This index includes 22 types of raw materials, this oil accounts for 73.8%, copper, whose share is 3.8%, as well as natural gas, aluminum, lead, primary nickel, zinc, tin, gold and platinum. If we look at the equation of inflation, it can be seen that only the oil enters the equation from the above commodities. The question arises, why we take into account only the price of oil. Of course, a significant share of the income is received from the sale of oil. But Kazakhstan is among the top ten in reserves and exports for many commodities. If you look at the structure of exports, you can see from there: 1. oil and oil products-35%; 2. color metals-17%; 3. Sparkling metals-16%; 4. Pounds-12%; 5. grain crops-9%; 6.other-11%.

As can be seen from the export structure of the RK, about 45% of exports are metals. For example, ferrous metallurgy produces more than 12.5% of the republican volume of industrial output. In terms of iron ore reserves, Kazakhstan ranks eighth in the world. Its share in world reserves is 6%. Out of 8.7 billion tons of explored iron ore reserves, 73.3% are easily mined. More than 70% of the iron ore mined in the country is exported.

If we consider the non-ferrous metallurgy, the specific weight of non-ferrous metallurgy in the total volume of industrial production exceeds 12%. We produce such non-ferrous metals as copper, lead, zinc, titanium, magnesium, rare and rare-earth metals. Kazakhstan is one of the world's largest producers and exporters of refined copper. The main importers of Kazakhstan copper are Italy and Germany. Also, Kazakhstan is a large gold producer. Over 170 gold deposits have been registered in the country. The country ranks first in the world in terms of tungsten reserves, the second - in reserves of chromites and phosphorites, the third - manganese ores, the fourth - lead and molybdenum.

As our president Nursultan Nazarbayev speaking live, he asked: "Why does everyone ask me only about oil revenues, why they will not ask about the income of other raw materials such as copper and aluminum, they are also important for the RK",

then there is need to take into account the prices of other commodities. As we have seen, the inclusion of this index instead of the price of oil gives an advantage when taking into account the price of other raw materials.

Thirdly, it is necessary to include global macroeconomic indicators, such as global inflation, world GDP (this indicator is included in the EU model).

According to the Center for Economic Research of the Moscow Financial and Industrial Academy, in the economically developed countries, the dynamics of domestic prices by 50-70% is determined by global inflation. For example, for Russia, the contribution to price increases under conditions of moderate inflation is approximately 60%. It affects the Russian economy through two channels - foreign trade and money market. Domestic inflation in Russia depends on raw material prices, the business cycle in Europe and liquidity in the US financial market. If the factors influencing inflation are divided into short-term and long-term, then in the short term, the inflation of the CIS countries depends on the prices of raw materials and the business cycle of developed countries (USA, eurozone, Japan and the UK). And in the long run, from the money supply in the US as the supplier of the main reserve asset in the world - the US dollar. According to experts, all countries are connected through the global business cycle. This, in turn, means that the long-term trend of inflation in the national economy is synchronized with its global level, so any significant deviations from it in prices on the domestic market will be temporary.

I consider that inclusion of the above listed variables will help to improve the transmission mechanism as we will consider both internal and external factors which influences economy of Kazakhstan.

The list of the used sources

1. Matveeva T.Yu. "Introduction to macroeconomic", Moscow, publishing house: house of GU HSE, 2007. - 511 pages.
2. Moiseyev S. R. "Transmission mechanism monetary and credit" politicians,/"Finance and credit" No. 18, Art. 38-51.
3. Krivorotova D.V. "The transmission mechanism of monetary policy" Minsk, 2008.
4. Moiseyev S. R. "Monetary policy: theory and practice" Moscow, 2008.
5. Moiseyev S. R. "Monetary policy: theory and practice" Moscow, 2011.

Foreign economic activity

Залесский Б.Л.

Белорусский государственный университет

ФРАНЦУЗСКИЙ ВЕКТОР ПАРТНЕРСТВА БЕЛОРУССКОЙ СТОЛИЦЫ

Тема развития межрегиональных связей стала одной из приоритетных в повестке третьего заседания Совместной белорусско-французской комиссии по экономическому сотрудничеству, которое состоялось в Минске в октябре 2018 года. Объясняется это тем, что именно регионы двух стран вносят сегодня свой важнейший вклад в наблюдаемый последние два года рост взаимной торговли Беларуси и Франции, так как «в регионах понимают прагматизм отношений. Там люди просто по земле ходят» [1]. Если говорить конкретно, что отношения породнения связывают на данный момент такие города двух стран, как Минск и Лион, Гомель и Клермон-Ферран, Брест и Брест, Партизанский район Минска и Туркуэн, Центральный район Минска и Невер.

Безусловным флагманом межрегионального взаимодействия с французскими партнерами является белорусская столица, где зарегистрировано 39 субъектов хозяйствования с участием французского капитала, из которых 24 совместных и 15 иностранных предприятий. За восемь месяцев 2018 года товарооборот Минска с Францией вырос на четверть, а экспорт – даже на 37,1 процента. За этот же срок в экономику белорусской столицы поступило более одного миллиона долларов прямых французских инвестиций, что в два раза больше, чем за аналогичный период 2017 года. Здесь уместно напомнить, что соглашение о дружественных связях Минск и Лион подписали более сорока лет назад. В 2016 году под эгидой 40-летия установления этих побратимских связей для активизации торгово-экономического и инвестиционного сотрудничества между регионами двух стран «в белорусской столице прошел Первый белорусско-французский межрегиональный форум, в работе которого приняли участие более 50 представителей с французской стороны и около 80 – с белорусской» [2]. Тогда же было подписано соглашение между Белорусским

государственным педагогическим университетом и Высшей школой преподавательского состава и образования Академии Лиона.

А сегодня Минск предлагает французским партнерам взяться за реализацию сразу нескольких совместных проектов. При этом в белорусской столице исходят из понимания того, что «важным сектором инноваций во Франции является сфера экологии» [3], а зеленую экономику там рассматривают как двигатель экономического роста. В частности, речь идет о возможном участии французских компаний в проектах реконструкции Минской очистной станции и строительства мусороперерабатывающего завода. Реконструкцию Минской очистной станции – сложнейшего производственного комплекса по очистке бытовых и промышленных стоков – власти белорусской столицы планируют начать в 2019 году, чтобы повысить эффективность очистки сточных вод, снизить воздействие на окружающую среду всего этого объекта, возвести биогазовый комплекс и комплекс по сжиганию отходов. Что касается реализации проекта в сфере обращения с твердыми коммунальными отходами, то предполагается строительство мусороперерабатывающего завода с объемом переработки до 800 тонн в год.

У французов, как известно, в этом плане есть самые современные технологии. К тому же Беларусь и Франция уже имеют опыт взаимовыгодного партнерства в области охраны окружающей среды, в том числе в сфере обращения с опасными отходами. «В 2012 году на завод французской компании “Треди” было вывезено и там уничтожено 823 т отходов, содержащих опасные химические вещества. Это позволило сократить на 17% общее количество имеющихся в Беларуси отходов, содержащих полихлорированные бифенилы» [4]. Кроме того, упомянутая компания принимала участие в реализации проекта международной технической помощи по ликвидации склада временного хранения потенциально опасных для здоровья людей и окружающей среды пестицидов в деревне Мизгири Слонимского района Гродненской области. Дополнительные импульсы белорусско-французскому взаимодействию в указанном направлении может и должно придать подписанное еще в 2016 году соглашение между Министерством природных ресурсов и охраны окружающей среды Беларуси и Министерством окружающей среды, энергетики и моря Франции о сотрудничестве в области охраны окружающей среды и устойчивого развития.

О том, что сотрудничество белорусской столицы с французскими партнерами уже в скором времени может существенно расширяться, свидетельствует и такой факт. В ноябре 2017 года в Минске побывала представительная делегация компаний из Франции, которые рассматривают белорусский рынок как потенциально интересный для своего развития. Анонсируя этот визит, французская сторона не скрывала, что «географическое положение Беларуси, ее экономические, научные и, конечно же, человеческие ресурсы являются важными аргументами для французских экспортеров и инвесторов» [5]. В частности, не исключала возможности создания в Беларуси предприятия компания JT Finances, «поставляющая грузоперевозчикам транспортеры для автоматической оплаты дорог» [6]. Интересные предложения привезли тогда в Минск и другие известные бренды – Alteo, Atos, Airbus Helicopter Vostok, La Fonte Ardennaise, Secmair, Servier, Schneider Electric.

Литература

1. Находимся на перекрестке взаимных интересов: Латушко о сотрудничестве с Францией [Электронный ресурс]. – 2016. – URL: <https://www.belta.by/society/view/beloruskie-ulitki-perekrestok-interesov-i-sharlade-goll-latushko-o-razvitii-sotrudnichestva-s-222884-2016/>
2. Минск предлагает французским компаниям участие в проектах реконструкции очистной станции и переработки мусора [Электронный ресурс]. – 2018. – URL: <https://www.belta.by/regions/view/minsk-predlagaet-frantsuzskim-kompanijam-uchastie-v-proektah-rekonstruktsii-ochistnoj-stantsii-i-323285-2018/>
3. Посол Франции о безвизовом режиме, минских соглашениях и белорусском языке [Электронный ресурс]. – 2017. – URL: <https://www.belta.by/politics/view/posol-frantsii-o-bezvizovom-rezhime-minskih-soglashenijah-i-belorusskom-jazyke-237950-2017/>
4. Беларусь и Франция будут развивать сотрудничество в природоохранной сфере [Электронный ресурс]. – 2018. – URL: <https://www.belta.by/society/view/belarus-i-frantsija-budut-razvivat-sotrudnichestvo-v-prirodoohrannoj-sfere-311222-2018/>
5. Гришкевич, А. Представители крупнейших французских компаний 14-15 ноября посетят Беларусь / А. Гришкевич // [Электронный ресурс]. – 2017. – URL: <https://www.belta.by/economics/view/predstaviteli-krupnejshih-frantsuzskih-kompanij-14-15-nojabrja-posetjat-belarus-275346-2017/>
6. Михальчук, Л. Business France: Многие французские компании только открывают для себя белорусский рынок / А. Михальчук // [Электронный ресурс]. – 2017. – URL: <http://www.belrynok.by/2017/11/18/business-france-mnogie-frantsuzskie-kompanii-tolko-otkryvayut-dlya-sebya-beloruskij-rynok/4133/>

Financial relations

К.е.н. Булкот Г.В., студент Марченко Д.О.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Україна

МОДЕЛЬ ОЦІНКИ КАПІТАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНКИ СТАВКИ ДИСКОНТУВАННЯ

На сьогодні існує велика кількість методів для оцінки ставки дисконтування, серед них: модифікована модель оцінки капітальних активів CAPM, модель Е. Фама і К. Френч, модель М. Кархарта, модель дивідендів постійного росту (Гордона), розрахунок ставки дисконтування на основі середньозваженої вартості капіталу (WACC), розрахунок ставки дисконтування на основі рентабельності капіталу, метод ринкових мультиплікаторів, розрахунок ставки дисконтування на основі премій на ризик, розрахунок ставки дисконтування на основі експертної оцінки. Тому, розглянемо більш детально модель оцінки капітальних активів CAPM, де ставку дисконтування можна визначити як міру ризику, пов'язану з конкретним грошовим потоком. Кількісне визначення ставок дисконтування є невід'ємною частиною процесу оцінки справедливої вартості активів в рамках моделей дисконтування грошових потоків. В даний час розроблено і застосовується безліч підходів і моделей, що дозволяють визначити величину ставок дисконту. Найбільш проста і популярна модель - це модель оцінки капітальних активів (Capital Asset Pricing Model, CAPM). Центральне місце в моделі CAPM займає поняття «ринкового портфеля». Ринковий портфель можна визначити як портфель, що складається із сукупності цінних паперів, в якому частка кожної відповідає її відносній ринковій вартості, яка, в свою чергу, дорівнює її сукупній ринковій вартості, поділеній на суму сукупних ринкових вартостей всіх цінних паперів.

Тому, модель CAPM спирається на таку класифікацію ризиків: специфічний ризик - унікальний ризик, притаманний конкретному активу (компанії) (наприклад, ризик втрати ділової репутації), який може бути диверсифікований; системний ризик (ринковий ризик) - вид ризику, якому піддаються всі цінні папери, що становлять ринковий портфель (наприклад,

підвищення процентних ставок по позикових ресурсів). Такий вид ризику не може бути знижений шляхом диверсифікації, оскільки системного ризику в різній мірі схильні абсолютно всі активи [2].

Як вже зазначалося, всі види ризиків (за винятком системного) можна диверсифікувати. В моделі CAPM премія, яка сплачується за інвестування в акції, є премією саме за недиверсифікований системний ризик, оскільки інші ризики можна значно знизити.

Всі моделі оцінки активів і зобов'язань відштовхуються від визначення активу, вільного від ризику, і використовують очікувану прибутковість від цього активу в якості безризикової ставки. З теоретичної точки зору такого активу не існує, але з практичної - все-таки можна відшукати актив, ризик за яким малий настільки, що ним можна знехтувати. До такого активу висувається ряд певних вимог: по-перше, у нього повинен бути відсутнім ризик дефолту [3]. Такій вимозі можуть відповідати виключно державні цінні папери. Однак, як показує історія, уряди окремих держав теж не завжди виконують свої зобов'язання. Але, не дивлячись на наявність негативного досвіду відмови від погашення державних боргів в колишні часи, прийнято вважати, що сучасна держава буде прагнути сумлінно виконувати свої фінансові зобов'язання; по-друге, за цими цінними паперами повинен бути відсутній ризик реінвестування [2]. Ця вимога автоматично виключає будь-які цінні папери, які передбачають проміжні виплати, такі, наприклад, як купони по облігаціях, тому що ці купони в майбутньому будуть реінвестовані за ставками, невідомими в даний момент часу. Тільки при дотриманні двох вищевказаних умов очікуваний дохід за цінним папером буде дорівнює фактичному. Безризиковою ставкою, наприклад, для десятирічного тимчасового періоду буде виступати очікуваний дохід за державною десятирічної облігацією з нульовим купоном.

Оцінка безризикової ставки виконується на підставі: спреда дефолту по рейтингу країн, а саме: рейтингові агентства, такі як S & P або Moody's, публікують рейтинги кредитоспроможності по різним країнам; ринкового спреда дефолту, який передбачає наявність у країн, що розвиваються торгованих державних облігацій, виражених у валюті розвинених країн (наприклад, в USD); спреда по кредитно-дефолтних свопах (CDS) [1]. Згідно Асвату Дамодаруану, ринок кредитно-дефолтних свопів по суверенних боргових зобов'язаннях в даний час є високорозвиненим, а відповідно, спреди по CDS вельми точно

оцінюють ризик дефолту за державними облігаціями; визначення реальної безризикової ставки і додавання до неї національного темпу інфляції.

Отже, узагальнюючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що кількість вхідних параметрів моделі CAPM відносно невелике, її слід віднести до розряду простих і зручних для практичного застосування, в тому числі для цілей формування дисконтованих оцінок об'єктів фінансового обліку. Тому, як і будь-яка інша модель оцінки, модель CAPM спирається на професійні судження аналітика, застосування обмеженого кола вихідної інформації звужує «обсяг» професійних суджень аналітика, що, в свою чергу, обмежує ймовірність внесення суб'єктивних оцінок. Таким чином, як і інші моделі оцінки, модель CAPM має низку недоліків, проте вона забезпечує досить високу надійність оцінки, що підтверджується історичними даними.

Література:

1. Грэм Б. Разумный инвестор: полное руководство по стоимостному инвестированию. 2-е изд. Москва : Альпина Паблишер, 2015. 568 с.
2. Дамодаран А. Инвестиционная оценка: Инструменты и методы оценки любых активов 7-е изд.. Москва : Альпина Паблишер, 2012. 1324 с.
3. Шарп У.Ф., Александр Г.Дж., Бэйли Дж.В. Инвестиции : учебное пособие. Москва : Инфра-М, 2010. 1028 с.

Канд. екон. наук, доцент Роледерс В. В., магістрант Мазур О. П.
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ТНЕУ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ СКЛАДАННЯ ПРОЕКТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Управління бюджетними коштами значною мірою визначається порядком складання, затвердження, виконання бюджету, а також контролем за його виконанням. Застосування найкращих практик бюджетування з метою удосконалення бюджетного процесу призведе до підвищення ефективності управління державним та місцевими бюджетами. Саме такою практикою є впровадження програмно-цільового методу бюджетування, що поліпшує бюджетний процес загалом та докорінно змінює концепцію управління державним та місцевими бюджетами, зокрема: 1) створює прозору та ефективну систему прийняття управлінських рішень із бюджетних питань; 2) забезпечує цільове та обґрунтоване використання бюджетних коштів розпорядниками в умовах обмежених бюджетних ресурсів; 3) забезпечує проведення ґрунтовного аналізу витрат бюджетних коштів; 4) дає змогу спрямовувати фінансування на виконання більш успішних бюджетних програм, скорочувати або виключати неефективні програми.

В основі програмно-цільового методу бюджетного процесу лежить стратегічне планування та середньострокове прогнозування, до якого прагне перейти і Україна. Перехід до середньострокового бюджетного планування дасть змогу учасникам цього процесу узгодити політику розвитку в сфері державних фінансів безпосередньо, як в рамках підготовки бюджету на відповідний рік, так і на наступні три роки, перейшовши до формування довготермінової бюджетної політики.

Розпорядники бюджетних коштів, бюджетні установи і організації та громадськість повинні бути проінформовані про бюджетну стратегію уряду та добре знати, на які напрями та заради досягнення яких цілей уряд планує у майбутньому витратити кошти платників податків. Знаючи державні пріоритети та завдання і володіючи інформацією щодо планових обсягів видатків не тільки на наступний рік, а ще на три роки вперед, галузеві міністерства, зможуть краще

планувати свій розвиток. Потрібно встановлювати довго- та середньострокові цілі, завдання, а також визначати обсяг видатків на перспективу, щоб кожний розпорядник бюджетних коштів мав чіткий план своєї діяльності на декілька років [1].

Відповідно до концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі одним із основних елементів та необхідною передумовою застосування програмно-цільового методу є середньострокове бюджетне планування(від 1 до 5 років).

Середньострокове бюджетне планування є необхідним елементом впровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі.

31 січня 2018 р. Уряд схвалив законопроект «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України», що запровадить в Україні середньострокове бюджетне планування на постійній основі і на усіх рівнях бюджетної системи». Перехід до середньострокового бюджетного планування дасть можливість узгодити свої стратегічні плани діяльності з наявними бюджетними коштами як у рамках підготовки проекту бюджету на відповідний рік, так і на наступні періоди, що сприятиме переходу до формування довгострокової бюджетної політики.

Середньострокове бюджетне планування – це визначення головними розпорядниками бюджетних коштів на підставі Програми діяльності Кабінету Міністрів України плану своєї діяльності на середньостроковий період та обсягу необхідних коштів для досягнення поставлених цілей у середньостроковій перспективі.

У процесі середньострокового бюджетного планування можна виділити такі етапи:

- 1) оцінка наявних ресурсів, на основі якої здійснюється розробка різних варіантів середньострокового прогнозування доходів;
- 2) аналіз бюджетної політики минулих періодів;
- 3) визначення цілей та здійснення стратегічного планування на наступний бюджетний період;
- 4) визначення потреби у фінансових ресурсах та оцінка наявних ресурсів, тобто надходжень до бюджету з усіх передбачених законом джерел;
- 5) виконання бюджету відповідно до затверджених планових показників;

- б) здійснення постійного моніторингу та контролю;
- 7) проведення оцінки ефективності [2, С. 38].

Прийняття державного бюджету на три роки у вигляді закону є гарантією виконання обраних напрямів бюджетної політики та соціально-економічних програм, а також підвищення відповідальності органів державної влади за виконання покладених на них функцій. З іншого боку, прийняття державного бюджету на такий період посилює вимоги до якості організації бюджетного процесу та стабільності бюджетної політики, що в сьогоденних умовах фінансової та політичної нестабільності в Україні вбачається неможливим.

Література:

1. Перун З.В. Програмно-цільовий метод формування бюджету / З.В. Перун // [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://readbookz.com/books/39.html>
2. Потеряйло І. Середньострокове планування в бюджетному процесі України / І. Потеряйло // Вісник КНТЕУ. – 2009. – № 4. – С.38 – 45.

Human resources management

Студентка Брагінець Т. О.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

На даний час, молодь є основною складовою ринку робочої сили України. Молоде покоління має необхідний потенціал, використовуючи який вона найближчим часом зможе значно покращити економічне та соціальне становище суспільства і поновити національні надбання української нації.

При визначенні конкретних шляхів становлення та розвитку суспільства держава передусім звертає увагу на молодих людей у віці орієнтовно 16-28 років. Вони окрім власного потенціалу та знань можуть використовувати також досвід попередніх поколінь, що може стати запорукою стрімкого розвитку нашої держави. Молоді люди мають значні переваги порівняно з іншими віковими категоріями працездатного населення. У них найбільш тривалий період майбутньої працездатності, вони мають кращі показники фізичного здоров'я та вищий рівень витривалості, порівняно високий загальноосвітній рівень, найбільшу професійну та міграційну мобільність. Молодь більше за всі інші вікові групи зустрічаються з проблемою відсутності роботи.

Людський ресурс – запорука успішної діяльності організації [1]. В Україні молодіжне безробіття вважається одним із найбільш актуальних питань соціально-економічної політики держави, оскільки проблеми молоді мають значний вплив на майбутнє економіки та державне становлення нашої держави.

Важливу роль в даному питанні відіграє освіта. Система професійної освіти України досі страждає від радянських пережитків. Наприклад, у Західній Європі та США кількість тих, хто навчається у професійно-технічних закладах переважає або дорівнює кількості студентів вишів.

Випускниками професійних навчальних закладів Німеччини були 64% жителів, у той час як лише 18% мали вищу освіту. В Україні ж це співвідношення є протилежним: молодь радше вступає у будь-який виш, аніж отримує професію

у закладі професійно-технічної (середньої спеціальної) освіти. Охоплення молодого покоління вищою освітою становить 79% [2].

У 2017 році рівень безробіття молоді зріс до 30%. Серед молоді, яка перебуває на обліку в районних філіях Київського міського центру зайнятості, близько 90% осіб мають вищу освіту. Зокрема, на обліку у службі зайнятості станом на 1 травня 2018 року перебуває близько 3 тисячі безробітних осіб віком до 35 років, що становить 32,5% загальної кількості безробітних. Водночас отримують допомогу з безробіття майже 2,5 тисяч осіб. Так, за останніми опублікованими даними Державної служби статистики України, у середньому за 2016 рік рівень безробіття серед молоді у віці від 15 до 35 років в місті Києві становив 9,6% та перевищив відповідний показник серед всіх вікових груп. Крім цього, рівень безробіття у Києві, за даними Міжнародної організації праці (МОП), в середньому за 2016 рік становив 6,7% [3]. Тенденції безробіття серед молоді на українському ринку праці набуває невтішних масштабів.

Можна виокремити такі основні проблеми які впливають на навчання та подальше працевлаштування студентів: недостатній рівень мотивації студентів; проблема пошуку роботи за фахом; невідповідність знань та умінь, отриманих випускниками вищих навчальних закладах, та запитом роботодавців; створення нових робочих місць, але вже з більш жорсткими вимогами найму [4].

Як показує практика, більшість випускників знаходять роботу за допомогою знайомих, в інтернеті або газетах. І лише близько 10% – звертаються у Державну службу зайнятості або в університетські центри зайнятості [3]. Щорічно в Державну службу зайнятості звертаються близько 5-7% (92 тис.) випускників навчальних закладів.

Серед основних заходів, які повинні проводитися для зменшення безробіття серед молоді, можна виокремити такі: розробка проектів, орієнтованих на фінансування активних заходів сприяння зайнятості серед молоді; внесення до навчальних програм обов'язкового стажування студентів; змістовні семінари та тренінги щодо можливостей працевлаштування, а також активізації власних зусиль у вирішенні проблем зайнятості та підвищенні самооцінки; організація зустрічей з роботодавцями та успішними бізнесменами, або ж колишніми безробітними, які успішно знайшли роботу; внесення до програм навчальних закладів факультативних занять та курсів з пошуку роботи або запровадження власної справи; впровадження координації

міжнародної діяльності, наприклад обмін студентами з метою стажування або роботи за фахом [4]. Важливою передумовою підвищення рівня керованості зовнішньою трудовою міграцією є вивчення та пізнання орієнтації населення на працю за кордоном... виявлення відмінностей в орієнтації на працю з різним рівнем освіти, добробуту [5].

Отже, проблему зайнятості молоді держава може вирішити через забезпечення соціальної стабільності і захищеності. Це вплине на показник трудової міграції за кордон і надасть позитивних зрушень у сфері працевлаштування молоді в Україні.

Література:

1. Пачева Н.О. Довіра як фактор ефективного менеджменту / Н.О. Пачева // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці: ЧТЕІ КНЕУ, 2018. – Вип. I-II (69-70). Економічні науки. – С. 34-39.
2. Шапка О. В. Проблеми працевлаштування молоді у сучасних умовах / О. В. Шапка // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 26. – С. 593–600.
3. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/>
4. Клочко А. М. Актуальні питання працевлаштування молоді в умовах ринкових взаємовідносин / А. М. Клочко, К. М. Олійник // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 292-296.
5. Чвортко Л. А. До питання про зовнішню трудову міграцію населення України / Л. А. Чвортко. // Зб. наук. пр. Ін-ту світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К., 2000. – Вип. 25. – С. 82-84.

Токарева Е.Г.

Казахстан, город Алматы

Университет НАРХОЗ

Магистр МВА, старший преподаватель кафедры «Менеджмент»

УПРАВЛЕНИЕ ПЕРСОНАЛОМ В КОНФЛИКТНЫХ СИТУАЦИЯХ

Основой любой организации являются люди (коллектив), и без их функционирования организации невозможно. Совокупность объектных условий, в которых оказываются люди в процессе совместной деятельности, предопределяет и ограничивает способы их взаимодействия. Количество потребностей, которые могут быть удовлетворены в общении, также оказывается ограниченным сложившимися обстоятельствами. В этой связи в коллективах часто возникают производственные ситуации, в ходе которых между людьми обнаруживаются противоречия по широкому кругу вопросов. Сами по себе эти разногласия и противоречия могут выступать в качестве положительного фактора движения творческой мысли. Однако, становясь острыми, они могут препятствовать успешной совместной работе и вести к конфликтам. Необходимо соответствующее управление этими процессами, задачей которого должно быть предупреждение возникновения нежелательных, негативного плана конфликтов, придание неизбежным конфликтным ситуациям конструктивного характера. Управление конфликтом является одной из важнейших функций руководителя.

Многие специалисты, занимающиеся вопросами разрешения конфликтов профессионально, считают, что процесс управления конфликтами зависит от множества факторов, значительная часть которых плохо поддается управляющему воздействию. Например, к ним можно отнести: взгляды личности, мотивы и потребности индивидов, групп. Сложившиеся стереотипы, представления, предрассудки, предубеждения могут иногда свести на нет усилия тех, кто вырабатывает решения конфликтной ситуации. В зависимости от вида конфликта поиском решений могут заниматься разные службы: руководство организации, служба управления персоналом, отдел психолога и социолога, профсоюзный комитет, стачкам, милиция, суды.

Решение конфликта представляет собой устранение полностью или частично причин, породивших конфликт, либо изменение целей и поведения участников конфликта.

Управление конфликтами - это целенаправленные воздействия:

- по устранению (минимизации) причин, породивших конфликт;
- по коррекции поведения участников конфликта;
- по поддержанию необходимого уровня конфликтности, но не выходящего за контролируемые пределы.

Существует достаточно много методов управления и предупреждения конфликтов:

- внутриличностные методы - методы воздействия на отдельную личность;
- структурные методы - методы по профилактике и устранению организационных конфликтов;
- межличностные методы или стили поведения в конфликте;
- персональные методы;
- переговоры (этот самый метод будет рассмотрен в следующем параграфе данной главы);
- методы управления поведением личности и приведение в соответствие организационных ролей сотрудников и их функций, иногда переходящие в манипулирование сотрудниками;
- методы, включающие ответные агрессивные действия. Эта группа методов применяется в крайних случаях, когда исчерпаны возможности всех предыдущих методов.

Внутриличностные методы заключаются в умении правильно организовать свое собственное поведение, высказать свою точку зрения, не вызывая психологической защитной реакции со стороны другого человека. Некоторые авторы предлагают использовать способ «Я - высказывание», т.е. способ передачи другому лицу вашего отношения к определенному предмету, без обвинений и требований, но так, чтобы другой человек изменил свое отношение и не провоцировал конфликт.

Этот способ помогает человеку удержать свою позицию, не превращая другого в своего врага. «Я - высказывание» может быть полезно в любой

обстановке, но оно особенно эффективно, когда человек рассержен, раздражен, недоволен. Следует сразу оговориться, что применение данного подхода требует навыков и практики, но это оказывается оправданным в дальнейшем. «Я - высказывание» построено так, чтобы позволить высказать личности свое мнение о создавшейся ситуации, выразить свои пожелания, оно особенно полезно, когда человек хочет передать что-то другому, но не хочет, чтобы тот воспринял это негативно и перешел бы в наступление.

Например, придя утром на работу, вы обнаруживаете, что кто-то передвинул все на вашем столе. Вы хотите, чтобы больше этого не повторялось, но и портить отношения с сотрудниками нежелательно. Вы заявляете: «Когда мои бумаги передвигают на моем столе, меня это раздражает. Мне стоит в будущем находить все, как я оставляю перед уходом».

Компоновка заявления от «Я» состоит из: события, санкций индивида, предпочитаемого исхода для личности.

Событие. Создавшаяся ситуация с учетом применяемого метода требует краткого объективного описания без использования субъективных и эмоционально окрашенных выражений. Можно так начать фразу: «когда на меня кричат...», «когда на моем столе разбрасывают мои бумаги ...», «когда мне не говорят, что я был вызван к начальнику...».

Реакция индивида. Четкое высказывание, почему вас раздражают именно такие поступки окружающих, помогает им понять вас, а когда вы говорите от «Я», не нападая на них, то такая реакция может подтолкнуть окружающих на изменение своего поведения. Реакция может быть эмоциональной: «я обижен на вас...», «я буду считать, что меня вы не понимаете...», «я решаю все делать сам...».

Предпочитаемый исход события. Когда индивид высказывает свои пожелания об исходе конфликта, желательно предложить несколько вариантов. Правильно составленное «Я - высказывание», в котором пожелания индивида не сводятся к тому, чтобы партнер сделал только выгодное для него действие, но и подразумевает возможность открытия новых вариантов решений.

Структурные методы, т.е. методы предупреждения или профилактики конфликтов, а также воздействия преимущественно на организационные конфликты, возникающие из-за неправильного распределения полномочий,

существующей организации труда, принятой системы стимулирования и т.д. К таким методам относятся: разъяснение требований к работе, формирование координационных и интеграционных механизмов, общеорганизационных целей, использование систем вознаграждения.

Разъяснение требований к работе является одним из эффективных методов управления и предотвращения конфликтов. Каждый специалист должен четко представлять, какие результаты от него требуются, в чем состоят его обязанности, ответственность, пределы полномочий, этапы работы. Метод реализуется в виде составления соответствующих должностных инструкций (описаний должности), распределения прав и ответственности по уровням управления; четкого определения системы оценки, ее критериев, последствий (продвижения, увольнения, поощрения).

Координационные механизмы могут быть реализованы при использовании структурных подразделений организации, которые в случае необходимости могут измениться и разрешить спорные вопросы.

Кроме того, эти методы предполагают: установление иерархии полномочий, системы передачи команд и получения обратной связи; реализацию принципа единоначалия.

Постановка общеорганизационных целей. Данный метод предполагает разработку или уточнение общеорганизационных целей с тем, чтобы усилия всех сотрудников были объединены и направлены на их достижение.

Например, если между отделами одного управления возникают раздоры и конфликты, то рекомендуется сформировать общую цель для всей этой структуры, а не для каждого подразделения в отдельности; можно изменить систему оценки деятельности подразделений: отдел маркетинга оценивать не только по сумме реализованной продукции, но и по общим показателям деятельности всей организации, поскольку для увеличения реализации они могут использовать либо системы ценовых скидок, либо дополнительные услуги своим постоянным клиентам, что в целом ведет к сокращению общей прибыли фирмы.

Система вознаграждений. Стимулирование может быть использовано как метод управления конфликтной ситуацией, при грамотном оказании влияния на поведение людей можно избежать конфликтов. Важно, чтобы система

вознаграждения не поощряла неконструктивное поведение отдельных лиц или групп. Например, если вознаграждать руководителей отделов сбыта только за увеличение объема продаж, то это может привести к противоречию с намеченным уровнем получения прибыли. Руководители этих отделов могут увеличить объемы сбыта, предлагая большие скидки и тем самым снижая уровень средней прибыли компании.

Устранение реального предмета (объекта) конфликта - т. е. подведение одной из сторон под отказ от объекта конфликта в пользу другой стороны.

При возникновении конфликтной ситуации или в начале развертывания самого конфликта его участникам необходимо выбрать форму, стиль своего дальнейшего поведения с тем, чтобы это в наименьшей степени отразилось на их интересах. Речь идет о межгрупповых и межличностных конфликтах, в которых участвуют минимум две стороны и в которых каждая из сторон выбирает форму своего поведения для сохранения своих интересов с учетом дальнейшего возможного взаимодействия с оппонентом. При возникновении конфликтной ситуации личность (группа) может выбрать один из нескольких возможных вариантов поведения:

- 1) активную борьбу за свои интересы, устранение или подавление любого сопротивления;
- 2) уход из конфликтного взаимодействия;
- 3) разработку взаимоприемлемого соглашения, компромисса;
- 4) использование результатов конфликта в своих интересах.

Данные варианты поведения были обобщены двумя американскими специалистами - К. Томасом и Р. Килменном, которые предложили графическое отображение возможных вариантов поведения личности в конфликте и инструмент измерения такого поведения в виде теста

Авторы сконцентрировали внимание на двух аспектах поведения в конфликтной ситуации: какие формы наиболее характерны для людей, какие из этих форм поведения являются наиболее продуктивными, а какие деструктивными, каким образом можно стимулировать когнитивное поведение.

Персональные методы. Данную группу методов выделил В.П. Пугачев, акцентируя внимание на возможностях руководителя активно противостоять конфликтам, подразумевая под этим следующее:

- использование власти, позитивных и негативных санкций, поощрения и наказания непосредственно в отношении участников конфликта;

- изменение конфликтной мотивации сотрудников с помощью влияния на их потребности и интересы административными методами (например, перевести одного из конфликтующих сотрудников в другое подразделение, изменить характер выполняемой работы сотруднику, у которого накопилось раздражение против монотонности выполняемой работы, направить сотрудника, «переросшего» свою должность, на повышение квалификации);

- убеждение участников конфликта, проведение разъяснительной беседы о значимости спокойной работы для всего коллектива;

- изменение состава участников конфликта и системы их взаимодействия путем перемещения людей внутри организации, увольнения или побуждения к добровольному уходу;

- вхождение руководителя в конфликт в качестве эксперта или арбитра и поиск согласия путем совместных переговоров.

В результате применения любого из рассмотренных методов вырабатывается решение, последствия которых необходимо предусмотреть, а также просчитать требуемые затраты на его реализацию.

Таким образом, процесс разрешения любого конфликта складывается из трех этапов: диагностика конфликта; разработка стратегии разрешения и технологии; непосредственная практическая деятельность по разрешению конфликта - реализация комплекса методов и средств.

Список использованной литературы

1. Альбрехт К. Стресс и менеджер. М.: Дело, 2007г, 366 стр.
2. Бойко В.В., Ковалев А.Г., Панферов В.Н., Социально-психологический климат коллектива и личность. М.: Мысль, 2005г., 207 стр.
3. Блэих Р., Мутон Дж. Психология менеджмента. М.: Академия, 2006г., 289 стр.
4. Вергилес Э.В. Возникновение и разрешение конфликтных ситуаций в организации./ Московский международный институт эконометрики, информатики, финансов и права. - М., 2003. - 26 стр.
5. Володько В.Ф. Основы менеджмента: Учеб. пособие для вузов.- Мн: Адукация и выживание, 2006.- 304 стр.
6. Горанчук В. В. Психология делового общения и управленческих воздействий. СПб: Нева, 2005г., 143 стр.

DBA-student Guldana Aimukhanbetova

International Business School (Switzerland)

THE ROLE OF INTELLECTUAL CAPITAL IN THE INNOVATIVE ECONOMY

Today the innovative economy is built through the formation of new markets for innovation ideas, intellectual property, R&D, innovative products that replace the old structures of the economy or translate them into new quality. It should be given special attention to reveal the link between intangible assets and production results, to include them in the operational and strategic management of the enterprise.

During the last decade in a number of countries, investment of enterprises in IC significantly exceeds investment in physical capital, and at the same time they are relatively stable. Enterprises invest in intangible assets, such as: software, design, patents, new organizational processes, and so on. Intellectual capital is becoming one of the main incentives for the economic and innovative development of enterprises in market economy conditions.

The active development of innovation and increased competition in the business environment points to the importance of research and the economic dimension of intellectual capital. However, at present, the measurement of intellectual capital is extremely difficult due to the complexity of assessing the quality of intangible assets in the absence of a single revised standard. The set of objects included in IC is called assets, as well as in the structure of material and financial resources in the balance sheet. At the same time, the term “asset” has certain economic and legal attributes that are not currently the dominant resource of IC, which does not possess knowledge. In particular, the Nobel laureate P. Strassman believes that the value of a company's knowledge can be represented as the difference between its reported financial assets and the real market value [1]. Traditionally, enterprises incur costs in the form of current costs and capital investments. At the same time, organizations make long-term investments in developmental research, research and training, which are also a type of investment, and according to accounting rules are classified as an expenditure item, although objectively the distinction between capital investment and expenditure is not always easy to determine. Today, there are various models and theories of intellectual

capital, some of which may be unique and reflect the specifics of individual companies. At the same time, world experience allows us to determine only general approaches and the general block structure of intellectual capital. Currently, many researchers use the structure proposed by T. Stewart [2]. There are three main blocks that make up the IC (figure 1).

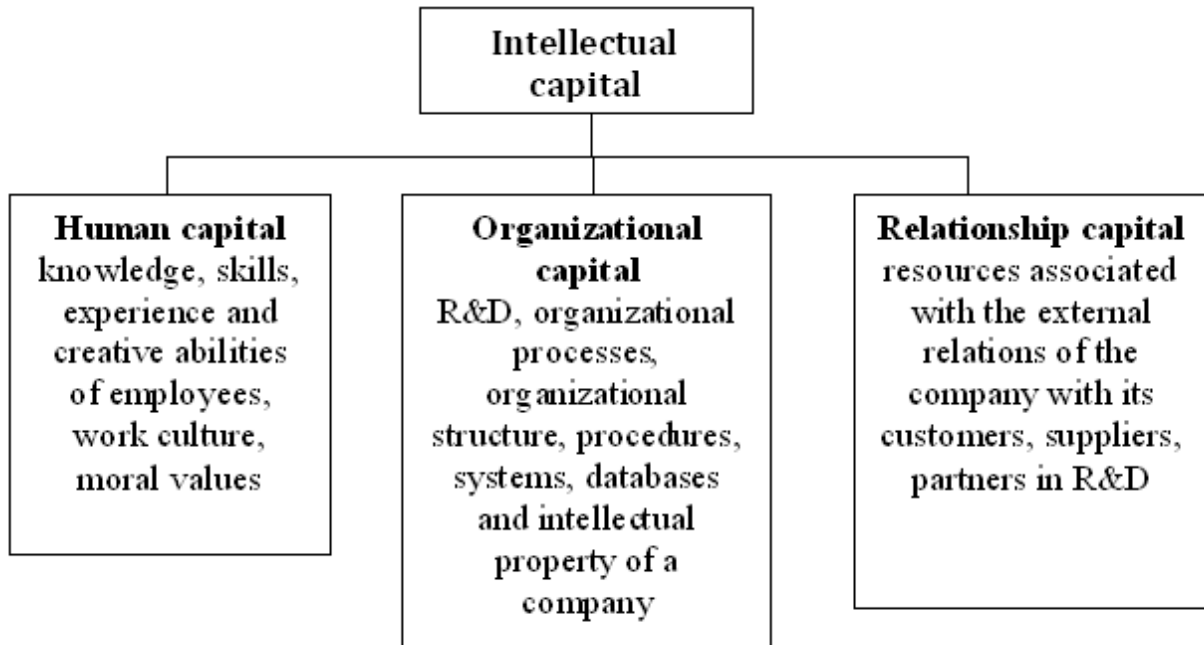

Figure 1. The structure of intellectual capital

1. Human resources (human capital). These are all qualities that characterize employees and which an organization can use to create its base value. This category includes such resources as personnel competence, attitude to work, skills, tacit knowledge, personal connections, etc.

This category will also include employees' intellectual property. As a social institution, intellectual property is a combination of social roles and statuses of individuals and relations between about the products of intellectual activity to meet their social needs.

2. Organizational resources (organizational capital). These are “the resources that remain in the organization when the workers have left the building, but which you cannot find in the balance sheet” [3]. They embody that part of accumulated knowledge that is not directly related to the person, but was created by the organization. In other words, these are developed structures, systems, and other tools that an organization

uses in its work. Such resources belong to the organization, are controlled by it and require constant and well-considered investment in their development. The main components of organizational resources are:

- a) outward (brands, trademarks, service offers, product concepts, patents);
- b) directed inward (processes, organizational structures, systems, information on paper, information in databases, software, organizational culture).

Studies of organizational resources (organizational capital) are based on the theory of organization and management theory. Intellectual capital and its component - organizational resources - have been the subject of research for strategic management [4].

3. Relationship capital. This includes relationships that an organization establishes with other organizations and individuals outside of it and that affect the organization's ability to create its core value. These are relations with customers, consumers, intermediaries, representatives, suppliers, partners, owners, creditors, etc. Relational resources can be divided into two types:

- a) having a direct relationship to the business (customers, suppliers, partners, associations, representatives, sources new knowledge);
- b) having indirect business attitudes (owners, media, regulators, pressure groups, interest groups, local government, national government, educational institutions).

We can note that the value of intellectual capital increases if it embodied in products, services and business processes. Intellectual capital in itself, not connected with other capital (financial, material), does not give the important result that is possible in an innovative economy. The share of intellectual capital in products is higher than financial and material. His peculiarity is that it gives a meaningful result only by combining and fertilizing other capitals with new knowledge, competencies, know-how. The most important property of intellectual capital consists in its activity, in its "energy", in the ability to connect all the possibilities, all the resources (capital). The activity of intellectual capital is manifested in the determining and generating role. Therefore intellectual capital realized in a corporate enterprise is accumulated market, structural, social, process and other capital. The last specified capital is the result of the inclusion of intellectual capital in corporate management and business processes.

These types of capital remain underdeveloped without the participation of intellectual capital in their formation.

The bearer of intellectual capital can only be human capital, or, intellectual human capital. Today, intellectual capital is concentrated only in man. And then with the participation of the person can be stored in databases, knowledge bases, or in intellectual information systems. But this is the product is primarily intellectual human capital.

The structure of intellectual capital can be viewed from various points of view.

In the late 1980s K. Sveiby developed a developed structure of intellectual capital, identifying it with intangible assets. He distinguishes between the three main components of intellectual capital:

1) individual competence - the ability of people to act in various situations, including skills, education, experience, value attitudes, social skills;

2) the internal structure of the enterprise is what is created by the employees of the enterprise and is its property: technology, managerial and information systems as well as organizational culture;

3) the external structure of the enterprise, which consists of relations with customers, suppliers and competitors, including trademarks and image of the enterprise [5]. K. Sveiby proposed to use a system of quantitative indicators to evaluate each component of intellectual capital, however such approach also encountered a number of difficulties. The problem is that the meaning of the indicators must reflect the specifics of the corporation, otherwise the intellectual capital can not be disclosed. Therefore, full standardization in this case is impossible.

The work of L. Edvinsson [6] describes the following structure of intellectual capital, which includes two components:

1) human capital - the competence and experience of company employees, which are lost with the departure of the employee;

2) the structural capital owned by the entire company, although it is the product of its employees: the value of customer relations (customer capital), the value of intellectual property products (ideas, patents, licenses, etc.) (innovation capital), and the value of the company's infrastructure (process capital).

The significance of this approach consists in a fairly clear separation of the concepts of human and structural capital and a detailed definition their content. In the

presented model, the multiplication effect of components is most important, which is called the critical element of perspective.

In conclusion, we note that the specificity of the company's intellectual capital determines the vector of its successful strategic development.

The established structure of intellectual capital, consisting of three main elements, constantly requires new approaches and more accurate consideration of intangible cost growth factors. It should be emphasized that only in the aggregate and in interaction, the components of intellectual capital can contribute to the creation of a system of sustainable competitive advantages of the company.

Литература:

1. Страссман П. Как измерить знания? //Computer world Россия. - 1998.-#15.
2. Stewart T. A. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. – N.Y.: Currency Doubleday. – 1997.
3. Борисов А. Ф. Интеллектуальная собственность как социальный институт // Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена. Сер. 2. СПб., 2002. - С. 181.
4. Минцберг Г., Кунин Дж. Б., Гошал С. Стратегический процесс. СПб.:Питер, 2001. - 688 с.
5. Sveiby K. E. The intangible assets monitor //Journal of Human Resource Costing & Accounting. – 1997. – Т. 2. – №. 1. – P. 73-97.
6. Edvinsson L. Developing intellectual capital at Skandia //Long range planning. – 1997. – Т. 30. – №. 3. – P. 366-373.

Докторант PhD Байтуова Л.Т.

АО «Финансовая академия» Казахстан г.Астана

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК ПАРАМЕТР В ОЦЕНКЕ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ

Понятие человеческого капитала (ЧК) и его теории возникло во второй половине XX века как ответ экономической науки на вызовы времени, на формирование инновационной экономики, постиндустриального и информационного обществ, в которых роль специалистов и работников интеллектуального труда выросла колоссально, а роль и доля неквалифицированного труда, напротив, снизилась.

Процесс замещения физического и природного капиталов человеческим капиталом в национальных богатствах развитых стран, подавляющее превалирование объемов инвестиций в ЧК над инвестициями в физический капитал — характерные и превалирующие процессы второй половины XX и XXI веках для развитых стран мира, а также быстро развивающихся стран мира [1].

Само создание теории ЧК шло от низшего уровня к высшему — от индивидуального ЧК к национальному. Теорию индивидуального ЧК создали Теодор Шульц (Нобелевская премия по экономике за 1979 год) и Гэри Беккер (1992г.).

В настоящее время в теории и практике человеческого капитала (ЧК) различают индивидуальный, корпоративный и национальный человеческие капиталы.

В экономической теории существуют разные определения человеческого капитала. Так, Г. Беккером данное понятие рассматривается как: «совокупность навыков, знаний и умений человека, расходы на получение которых (через образование, внутрикорпоративное обучение и т.д.) могут приносить со временем ощутимую прибыль и самому работнику и его работодателю» [2].

Важнейшими видами инвестиций в человеческий капитал он считает: образование, профессиональную подготовку на производстве, миграцию, информационный поиск, рождение и воспитание детей [3]. Заслугой ученого также является обоснование метода расчета экономической эффективности

образования, в котором учитывались как прямые, так и альтернативные затраты (упущенный доход или ценность времени, затраченного на учебу).

Доход от высшего образования Г. Беккер определял путем математического вычитания из заработков работников, получивших более высокое образование, заработки тех, чье образование было не выше среднего. Согласно его расчетам отдача от инвестиций в образование, выраженная отношением доходов к издержкам, составляет 12-14% годовой прибыли [6].

Индивидуальный человеческий капитал — это накопленный запас особенных и специальных знаний, профессиональных навыков индивидуума, позволяющие ему получать дополнительные доходы и другие блага по сравнению с человеком без оных [4].

Корпоративный человеческий капитал — накопленный фирмой специальный и особенный по сравнению с конкурентами индивидуальный человеческий капитал, ноу-хау, интеллектуальный капитал и особенные управленческие и иные интеллектуальные технологии, включая компьютерные и информационные технологии, повышающие ее конкурентоспособность.

Национальный человеческий капитал — это часть инновационных (креативных) трудовых ресурсов, накопленные конкурентоспособные и высокопроизводительные знания, инновационная система, интеллектуальный капитал и инновационные технологии во всех сферах жизнедеятельности и экономики, а также качество жизни, обеспечивающие в совокупности конкурентоспособность экономики страны и государства на мировых рынках в условиях глобализации.

Трудовые ресурсы представляют собой трудоспособную часть населения страны, которая в силу психофизиологических и интеллектуальных качеств способна производить материальные блага или услуги.

Человеческий капитал - это достоинства, ценности работника, необходимые для выполнения определенных задач в рамках реализации целей конкретной деятельности.

В виде ценностей могут выступать:

наличие и уровень знаний, умений, способностей;

психофизиологические качества (говорить, слушать, чувствовать);

физическая сила;

мышление и др.

Применение категории «**человеческий капитал**» не предполагает, что человек — составная часть капитала. Человек в отличие от вещных элементов капитала обладает уникальными свойствами трудовой активности, творческим и инновационным потенциалом. Считается, что эти качества затруднительно количественно определить в экономических моделях, содержащих одновременно данные о физическом и человеческом капитале, однако именно творческий, инновационный потенциал является наиболее ценным его свойством [5].

Наряду с человеческим капиталом различают кадровый потенциал, социальный капитал, организационный капитал.

Кадровый потенциал - активы человеческого капитала, которые используются работодателем в практической деятельности и обеспечивают фактический результат в данном периоде времени (амортизация человеческого капитала).

Социальный капитал (капитал взаимодействия) - накопленные компетенции, которые передаются и развиваются через взаимоотношения и взаимодействие между персоналом, с партнерами, поставщиками, покупателями, влияют на производительность, благосостояние организации. Обмен знаниями в организационной среде: человек - человек.

Организационный капитал - переданные сотрудниками компетенции, которыми владеет организация. Накопленная практика применения труда, совокупность человеческого и социального капиталов, то есть внедренные в ходе труда компетенции, которые сохраняются в его процессах, технологиях, информации, приемах, методах и служат для развития организации. Накопленные знания: человек - документ.

Трудовые ресурсы представляют собой трудоспособную часть населения страны, которая в силу психофизиологических и интеллектуальных качеств способна производить материальные блага или услуги.

К параметрам трудовых ресурсов наряду с такими, как продуктивность труда, производительность труда, эффективность труда, численность, качество продукции, стоимость (затратность), уникальность, конкурентные

преимущества, социальный капитал, организационный капитал, относят и человеческий капитал.

Привлечение человеческого капитала, формирование и развитие кадрового потенциала, осуществление трудовых действий относят к основным направлениям в управлении трудовыми ресурсами [6].

Привлечение человеческого капитала в данном аспекте подразумевает:

определение потребности в человеческом капитале (проектирование организационной, профессиональной, квалификационной и численной структуры);

маркетинг (поиск) персонала;

отбор и выбор персонала (внутренний и внешний рекрутинг, методологии отбора (оценка потенциала, сравнение с потребностью, выбор на основе способностей создавать активы);

наем персонала (определение ожидаемых результатов, ознакомление с правами, обязанностями, возможностями роста, мотивациями, заключение контракта и т. д.);

адаптация к компании и коллективу (ознакомление с миссией, стратегией, структурой компании, регламентами, процедурами, коллективом, обычаями, трудовыми приемами, методами работы, средствами труда и т. д.);

выработка оценочных показателей труда. Формирование и развитие кадрового потенциала подразумевает следующие мероприятия:

определение и развитие умений (программа тренингов способностей, необходимых для достижения определенных работнику результатов (показателей);

сбор и обработка предложений работников, внедрение инноваций;

мотивация в формировании активного потенциала;

оценка и контроль за повышением работоспособности;

кадровое перемещение: вертикальное и горизонтальное;

Результативность и эффективность труда обеспечиваются тремя основными составляющими:

качеством персонала (кадровый потенциал должен соответствовать поставленным целям бизнеса, сложности задач и процессов);

организацией труда (персонал решает многие задачи, если поставленные цели, разделение труда, обеспеченность необходимыми ресурсами, условия труда позволяют воплощать потенциал кадров в результаты, необходимые бизнесу);

управлением кадрами, персоналом и трудом (координация, взаимодействие персонала, распределение ресурсов, информация для решений и действий, измерение и оценка деятельности, мотивация персонала направляются на факторы, способствующие росту результативности труда, развитию человеческого капитала конкретного бизнеса) [5].

Человеческий капитал предприятия определяет возможность эффективного использования факторов производства, влияя таким образом на конкурентоспособность и цену предприятия, что подтверждается многочисленными примерами значительного превышения рыночной цены предприятия над его балансовой стоимостью.

Такая разница между балансовой стоимостью предприятия и его рыночной ценой по существу представляет собой стоимость надбавки к цене предприятия, так называемый **гудвилл (goodwill)**, т. е. условную целостную оценку имени, деловой репутации предприятия, имиджа, известности, авторитета.

Человеческий капитал способен обеспечить преимущества компании на рынке путем внедрения новой техники, технологий, новых рыночных стратегий.

Литература:

1. Уланова Е.М., Платицына Ж.А. Проблемы оценки эффективности инвестиций в человеческий капитал // Вопросы оценки №1 2009, с. 66-70.
2. Тамошина Г.И. Повышение конкурентных преимуществ промышленного предприятия на основе улучшения использования человеческого потенциала / Г.И. Тамошина, М.Н. Янцов, С.Г. Антонов: Воронеж: Воронеж. гос. технол. акад., 2006. 137 с.
3. humantime.ru/slovar-terminov/word173/
4. Солдатов В.В. Трудовые ресурсы: роль и результаты // Планово-экономический отдел №8 2013.
5. Чеботарев Н. Ф. Оценка стоимости предприятия (бизнеса): Учебник / Н. Ф. Чеботарев.- М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2009. - 256 с.
6. Беккер Г. Человеческое поведение: экономический подход : избранные труды по экономической теории. М.: ГУ ВШЭ, 2003 г.

CONTENTS

ECONOMIC SCIENCE

The economy of the enterprise

Галан Л.В., Кузнецова І.В. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ УКРАЇНИ	3
--	---

Balandina I. S., Biletskyi A. D., Kolodiazhna V. V., Pidhainyi I. A. PROPERTY MANAGEMENT SYSTEM AND MANAGEMENT OF HOTEL ENTERPRISE EFFICIENCY	7
---	---

Головань К.Д., Петрашевська А.Д, Орлов В.М. МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОНОЇ КОМЕРЦІЇ	10
--	----

Logistics

Муханова А, Смагулова Ж. АУЫЛШАРУАШЫЛЫҒЫНДА ЛОГИСТИКАЛЫҚ ЖҮЙЕНІ ҚОЛДАНУДЫҒ ЕРЕКШЕЛІГІ	13
---	----

Agricultural economics

Әбілқасым А.Б., Пернебеков А. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АУЫЛШАРУАШЫЛЫҒЫ САЛАСЫНЫҒ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ	17
---	----

Қалықұлов Қ.М., Пернебеков А. МОНИТОРИНГ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА В АПК РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	23
---	----

Прунцева Г.О. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	27
---	----

Regional economy

Ryabev A. A., Andrenko I. B. THE MATERIAL AND TECHNICAL BASE OF HOTELS AND THE ORGANIZATION OF HOSPITALITY IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE TOURISM IN REGIONS	30
---	----

Economic theory

Набатова О. О. БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ТЕОРІЇ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ.	33
---	----

Government regulation of the economy

Еркебалаева В.З., Шадиева А.А., Кыдырова Ж.Ш., Демеубаева А.О. САЛЫҚ САЯСАТЫ ЖӘНЕ ОНЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ МЕХАНИЗМІ.....	37
---	----

Әбілқасым А.Б., Мырзагельдиева А.Ө., Нармухамедова А.Д. ПОТРЕБИТЕЛЬСКИЕ РЫНКИ: ФАКТОРЫ И ПОКАЗАТЕЛИ РАЗВИТИЯ	40
--	----

Орынбасарова Ж.Т., Танабаева Г.Т. ВЫБОР СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	45
Капченко Р. Л., Капченко Л.Н. СОЦИАЛЬНАЯ СИСТЕМА ФОРМИРОВАНИЯ РАБОЧИХ КАДРОВ	49
Macroeconomics	
Кобзар Д.Ю. ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА КОНКУРЕНТНУ СТРАТЕГІЮ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	52
Banks and the banking system	
Bagasharov Askat FORECASTING SYSTEMS IN BANKS OF KAZAKHSTAN	55
Foreign economic activity	
Залесский Б.Л. ФРАНЦУЗСКИЙ ВЕКТОР ПАРТНЕРСТВА БЕЛОРУССКОЙ СТОЛИЦЫ	62
Financial relations	
Булкот Г.В., Марченко Д.О. МОДЕЛЬ ОЦІНКИ КАПІТАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНКИ СТАВКИ ДИСКОНТУВАННЯ	65
Роледерс В. В., Мазур О. П. ОСОБЛИВОСТІ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ СКЛАДАННЯ ПРОЕКТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	68
Human resources management	
Брагінець Т. О. ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	71
Токарева Е.Г. УПРАВЛЕНИЕ ПЕРСОНАЛОМ В КОНФЛИКТНЫХ СИТУАЦИЯХ ..	74
Аimukhanbetova G. THE ROLE OF INTELLECTUAL CAPITAL IN THE INNOVATIVE ECONOMY	80
Байтуова Л.Т. ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК ПАРАМЕТР В ОЦЕНКЕ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ	85

243790
243809
243859
243607
243423
243427
243950
243810
243617
243161
243428
243429
243768
243949
243060
243615
243653
243892
242880
243213
243648
243807